

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ALEŠ KOHEK

KONCEPT STRUKTURNEGA NASILJA
V TEORIJI JOHANA GALTUNGA

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2003

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

ALEŠ KOHEK
IZR. PROF. DR. LJUBICA JELUŠIČ

KONCEPT STRUKTURNEGA NASILJA
V TEORIJI JOHANA GALTUNGA

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2003

Strinjam se z nekim velikim kubanskim pesnikom, ki je rekel:

"S siromašnimi tega sveta želim združiti svojo usodo."

Na neki način mi instinkt pripoveduje – in to me je mnogokrat vodilo v življenju –,

da moraš biti na strani šibkejšega.

Tudi če se ti kaže, da ta stran ni organizirana, da je nemočna in tlačena.

Ampak, to je bilo moje življenjsko izkustvo.

Stane Južnič

KAZALO

1. UVOD	1
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	4
2.1. OPREDELITEV PREDMETA IN CILJEV PREUČEVANJA	4
2.2. UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE	6
2.3. HIPOTEZE	8
3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	9
3.1. STRUKTURA	9
3.2. NASILJE	10
3.3. STRUKTURNO NASILJE	11
4. TEMELJNI KONCEPTI	12
4.1. O KONCEPTU IN DIMENZIJAH NASILJA	12
4.2. KONCEPTI POMEMBNI ZA RAZUMEVANJE NASILJA	16
4.2.1. Koncepti mejni glede na nasilje	16
4.2.1.1. Koncept moči	16
4.2.1.2. Agresivnost in dominacija	20
4.2.2. Predhodniki koncepta strukturnega nasilja	22
4.2.2.1. Objektivistično in subjektivistično razumevanje pojma konflikta	22
4.2.2.2. Dihotomija negativni mir – pozitivni mir	24
4.2.2.3. Konceptualni vidik razmerja med nasiljem in nenasiljem	28
5. STRUKTURNO NASILJE V GALTUNGOVI TEORJI	31
5.1. IZVORI KONCEPTA STRUKTURNEGA NASILJA	31
5.2. STRUKTURNO NASILJE	32
5.2.1. Družbena struktura in stratifikacija	36
5.2.2. Mehanizmi strukturnega nasilja	46

5.2.3. Tipologija strukturnega nasilja	47
5.3. RAZMERJE MED DIREKTNIM NASILJEM, STRUKTURNIM NASILJEM IN NASILJEM KULTURE	50
6. SKLEP	56
7. SEZNAM VIROV	58
7.1. MONOGRAFIJE IN ZBORNIKI	58
7.2. POGlavJA IZ ZBORNIKOV, ENCIKLOPEDIJ IN Znanstvenih in strokovnih revij	59
7.3. ČASOPISNI VIRI	61
7.4. MEDMREŽJE	61
7.5. DOKUMENTI	64

Kazalo slik:

Slika 1: Razširjena koncepta nasilja in miru	26
Slika 2: Sedem konceptov v evoluciji mišljenja o miru	27
Slika 3: Geografija direktnega nasilja	34
Slika 4: Geografija strukturnega nasilja	34
Slika 5: Čas in dva tipa nasilja	35
Slika 6: Struktura imperializma	41
Slika 7: Fevdalna center – periferija struktura	43
Slika 8: Trikotnik nasilja kulture, strukturnega nasilja in direktnega nasilja	51
Slika 9: Trikotnik nasilja NK – SN – DN	52
Slika 10: Trikotnik nasilja DN – SN – NK	52
Slika 11: Trikotnik nasilja SN – DN – NK	53

Kazalo tabel:

Tabela 1: Sedem kategorij pomembnih za razvoj tipologij nenasilja	29
Tabela 2: Tipologija osebnega telesnega nasilja	36
Tabela 3: Tipi družb glede na obliko interakcije in obliko mobilnosti	38
Tabela 4: Faze imperializma v zgodovini	45
Tabela 5: Tipologija nasilja glede na izpolnjevanje temeljnih človekovih potreb	48
Tabela 6: Stanja strukturnega nasilja in stanja strukturnega miru	50
Tabela 7: Sistematizacija mirovnih študij in študij konfliktov: nekateri primeri področij izobraževanja, preučevanja in akcije	54

1. UVOD

Ideja o diplomskem delu, je nastala ob poslušanju predavanj predmeta Mirovne študije na Fakulteti za družbene vede. Koncept pozitivnega miru in metode vzpostavljanja le-tega (varovanje in uresničevanje človekovih pravic, ekološka zavest, gospodarski napredek, mirovna socializacija,...) so takoj pritegnile mojo pozornost, manj npr. metode vzpostavljanja negativnega miru (diplomacija, konflikti in razreševanje konfliktov, vsiljevanje miru z močjo,...). In kot je negativni mir povezan z odsotnostjo direktnega nasilja, tako je pozitiven mir povezan s konceptom strukturnega, nasilja, ki praviloma prevzema politični in ekonomski obraz. Namen tega dela je pokazati na problem strukturnega nasilja, na njegovo razširjenost, oblike tega nasilja in seveda tudi na načine reševanja tega, v družbeno strukturo vtkanega, problema. V konceptu strukturnega nasilja imamo torej prvi temeljni pojem, ki nas bo spremljal skozi celotno diplomsko delo. Drugi takšen koncept je mir. Kakšna je torej zveza med obema pojmom, kaj je prinesel nastanek oz. definicija pojma strukturno nasilje v sodobno teorijo mirovnih študij. Vzročna zveza med strukturnim nasiljem in pozitivnim mirom obstaja v tem smislu, da je, enostavno rečeno, pozitiven mir odsotnost strukturnega nasilja. Začetnik preučevanja in tudi avtor pojma strukturno nasilje je Norvežan Johan Galtung.

Pojem strukturnega nasilja je dokaj slabo raziskan fenomen kljub nedvomnemu negativnem vplivu le-tega na moderno družbo. Gre za precej kompleksen sistem, saj se od ostalih vrst nasilja razlikuje po tem, da so razmerja med nosilci moči precej manj vidna, pa tudi obstajajo v različnih oblikah, vtkanih v obstoječo družbeno strukturo. Mehanizme, s katerimi operira oz. deluje strukturno nasilje, lahko najdemo v državni oblasti in njenih institucijah. Strukturno nasilje obstaja v državah, med državami, med skupinami držav, za nas najzanimivejše pa je tisto strukturno nasilje, ki deli razviti Sever od nerazvitega Juga.

Po septembru 2001 je zavzemanje za mir postala glavna "zaposlitev" najmočnejše države na svetu. Vendar pa gre predvsem za ustvarjanje področij negativnega miru, pravi, globlji vzroki za nasilje pa seveda ostajajo nerazrešeni. Zato seveda pozneje, v večini primerov, pride do ponovnega pojava nasilja. Nasilje, s katerim se srečuje Sever, ima obliko mednarodnega terorizma, nerazviti Jug pa se srečuje, ne le z direktnim nasiljem, katerega stopnja presega stopnjo direktnega nasilja na Severu, ampak tudi s strukturnim nasiljem. Prav zato je bil velik poudarek konceptu

strukturnega nasilja dan predvsem v afriških državah, ter drugih manj ali nerazvitih področjih. Zakaj pravzaprav nastaja mednarodni terorizem, od kod prihajajo samomorilci, ki so pripravljeni umreti za nek višji cilj? Ali so proizvod razvitega Severa, ali enostavno tako sovražijo zahodni način življenja,¹ ali hitro podležejo "sposobnim" ustvarjalcem javnega mnenja, ki prepričajo ljudi v določena dejanja. Verjetno je mešanica vsega, največji prispevek pa seveda zagotavlja ogromna neenakost med razvitimi in nerazvitimi. Na eni strani sveta se krepijo obrambni proračuni držav, na drugi strani sveta v nekaterih državah ne morejo zagotoviti niti osnovnih življenjskih pogojev. Temeljni problem direktnega nasilja v sedanjosti in verjetno tudi prihodnosti, to je terorizem, zahteva posebno obliko ukrepanja. Odpraviti je potrebno vzroke za nastanek nasilja, ne pa se ukvarjati s posledicami nasilnih dejanj. Vzrok za nastanek mednarodnega terorizma pa je tudi strukturno nasilje. V tem smislu poskuša diplomsko delo tudi nekoliko razširiti ozke poglede na trenutne razmere v svetu, zagotoviti vojaško varnost, še ne pomeni biti varen pred vsemi izzivi in grožnjami sodobnega sveta. Strukturno nasilje je povzročitelj več smrti kot direktno nasilje, je sigurno večji problem sodobne družbe, kot pa direktno nasilje, rečemo lahko celo da je koncept strukturnega nasilja, koncept okrog katerega se razrešuje vprašanje enakosti vseh ljudi.²

Obstaja pa tudi želja po določenem premiku, izboljšanju izobraževalnega programa v okviru Fakultete za družbene vede. Študijska smer obramboslovja ponuja premalo s področij mirovnih študij in reševanja konfliktov. Več poudarka bi bilo potrebno dati dolgoročnim vprašanjem človekovega obstoja in varnosti, pri tem ne mislim samo na zagotavljanje vojaške in ekonomske varnosti, ampak tudi na zagotavljanje ekološke varnosti, in v kontekstu strukturnega nasilja, na zagotavljanje

---

¹ Z besedami predsednika ZDA Busha, ameriški način življenja, svobodo, demokracijo, in vse kar spada zraven. V nadaljevanju se izogibam primerjavam oz. povezovanjem osnovne teme s trenutnim stanjem v mednarodni skupnosti. Kljub temu, da je Galtung kritik ameriške zunanje politike, ostro nasprotuje njenim težnjam po unilateralnem svetu, se, kot rečeno, poskušam vzdržati povezovanj osnovne teme z stanjem na mednarodni in tudi domači sceni. Uporabljam sicer, kot pravi Galtung, eklektični pogled na svet, ki ga prakticira tudi sam, vendar sem po tehtnem razmisleku kritike na račun politične elite ZDA in Slovenije izpustil v korist celovitega teoretičnega prikaza koncepta strukturnega nasilja.

² Okrog 3000 žrtev napada na WTC leta 2001 je kot posledico povzročilo žalovanje globalnih razsežnosti, obljube političnih elit držav o pomoči ZDA v boju proti terorizmu, zviševanje izdatkov za oborožene sile in druge ukrepe. Na drugi strani pa je "lačnih otrok, ki ne bodo nikoli odrasli, 300 milijonov" (Hočevar, 2002: 22). Za temi 300 milijoni ni čutiti posebnega žalovanja, ni zadostne pomoči, torej o enakosti ne moremo govoriti.

človeške varnosti.³ Potrebo in celo željo po razumevanju strukturnega nasilja izrazi Murphy (2001: 354), ko pravi, da kljub morebitnim negativnim posledicam, želi da njegovi študenti razumejo strukturno nasilje, in se zavedajo njegovih posledic, ki dejansko obstajajo v svetu, v katerem so na eni strani bogati, na drugi strani pa revni.

Temeljni namen diplomskega dela pa je prikazati problem strukturnega nasilja, dejstva sodobne globalne in lokalne družbe. Galtung izpostavlja nekaj temeljnih idej, ki jih bom podrobneje obdelal v nadaljevanju, najpomembnejše pa so vsekakor zavedanje o obstoju problema strukturnega nasilja, o nenasilnih sredstvih boja proti vsem trem oblikam nasilja v Galtungovi teoriji, kot osrednjo idejo Galtungovih del pa bi izpostavil splošni optimizem, zaupanje v človeka, da mu bo uspelo zmanjšati pogostost nasilja.

---

³ Človeška varnost (human security) pravzaprav pomeni pozitiven mir, odsotnost strukturnega nasilja. Razširja spekter varnosti, tako da vključuje skrb za človekove pravice, razvoj, ipd.

2. METODOLOŠKO HIPOTETIČNI OKVIR

2.1. OPREDELITEV PREDMETA IN CILJEV PREUČEVANJA

Diplomsko delo je namenjeno predstavitvi koncepta strukturnega nasilja. Koncept je dobil ime in širšo veljavo po letu 1969, ko ga je v članku "Violence, peace, and peace research" formuliral norveški znanstvenik Johan Galtung. Strukturno nasilje je, na kratko povedano, nasilje, pri katerem ne moremo natančno določiti akterja, povzročitelja nasilja, saj je nasilje vgrajeno v strukturo. Predmet preučevanja je koncept strukturnega nasilja v mirovnih študijah, še posebej pa v Galtungovi teoriji.

Mirovne študije⁴ so interdisciplinarna veda o vzrokih vojne in nasilja ter o pogojih miru. Kot osnovne značilnosti mirovnih študij Stephenson (1999: 810) navaja interdisciplinarnost vede, politično orientiranost (pomeni, da mirovne študije želijo vplivati na politično okolje) ter eksplicitno vrednotno orientacijo (mir je vrednota sama po sebi). Galtung (1996: 9-11) loči empirične, kritične in konstruktivne mirovne študije. Že sama imena nam povejo, da empirične mirovne študije, pri katerih imajo empirični podatki primat nad teorijo, služijo predvsem informiranju o pogojih miru in nasilja v preteklosti. Kritične mirovne študije vrednotijo podatke o sedanjosti, predvsem skozi vrednote miru in nasilja; vrednote prevladajo nad empiričnimi podatki. Pri konstruktivnih mirovnih študijah pa vrednote prevladajo nad teorijo. Kronološko (Stephenson, 1999: 809-815) lahko mirovne študije razvrstimo v štiri faze. *Prva faza* mirovnih študij se začne v tridesetih letih prejšnjega stoletja, obsega pa predvsem kvantitativno analizo vojne. Glavna predstavnika sta Wright v ZDA in Richardson v VB. Vendar pa o mirovnih študijah kot samostojni akademski smeri ne moremo govoriti pred letom 1950. Leta 1959 Galtung ustanovi PRIO – Peace Research Institute in Oslo, ter elaborira radikalno idejo pozitivnega miru. Prehod med šestdesetimi in sedemdesetimi leti označuje *drugo fazo* mirovnih študij, fazo demokratizacije same vede. Zanimanje mirovnih študij iz takrat prevladujočega preučevanja vojne, se je razširilo tudi na preučevanje oblik nenasilja in nepravilnosti. Razvijejo se različna

---

⁴ Če mirovne študije primerjamo z varnostnimi študijami (security studies) pridemo po mnenju Stephensonove (1999: 810) do ugotovitve, da se mirovne študije osredotočijo na varnost celotnega mednarodnega, to je globalnega sistema, varnostne študije pa se ubadajo z vprašanji varnosti ene države ali zveze držav.

gibanja, kot npr. gibanje za človekove pravice, feministično gibanje, ki so delovala kot notranja kritika mirovnih študij. V to obdobje spada tudi koncept strukturnega nasilja. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja se je začela *tretja faza* mirovnih študij. Vzpodbuda za preučevanje je tokrat prišla s strani mirovnih gibanj in javnosti, zaskrbljenih nad jedrsko oboroževalno tekmo. Opazen je bil tudi večji poudarek reševanju konfliktov in mediaciji. *Četrto fazo* mirovnih študij lahko postavimo v obdobje po koncu hladne vojne, ko je postalo jasno, da se predvidevanja o koncu konflikta in koncu zgodovine niso izpolnila. Konflikt in nasilje sta prevzela drugačne oblike, kar pomeni, da preučevanje vzrokov nasilja in pogojev miru še potrebujemo. Mirovne študije se poleg standardnih tem (nasilje, militarizem, jedrsko orožje, rasizem, ...) v tej fazi ukvarjajo tudi z vprašanji skupne varnosti, ekonomske pravičnosti, nasilja kulture, odnosov Sever-Jug in Jug-Jug. Opazen pa je tudi trend zблиževanja in združevanja s področjem varnostnih študij.

Johan Galtung je bil rojen leta 1930 v Oslu. Kot ugovornik vesti je v petdesetih letih prejšnjega stoletja preživel dve leti v zaporu. Po mnenju Sobana (2003: 15) je poleg Chomskega Galtung eden izmed najostrejših kritikov ameriške in natovske zunanje politike. V štiridesetih letih njegove znanstvene kariere se je v njegovi bibliografiji nabralo okrog 100 monografij in preko 1000 člankov. Področja njegovega raziskovanja in preučevanja obsegajo precej različne teme. Če naštejemo le nekatere: Evropska unija kot nastajajoča supersila, nasilje in imperializem, terorizem, nenasilna obramba, Gandhi, kultura miru, alternative zvezi NATO, metodologija v sociologiji. Prejel je alternativno Nobelovo nagrado za mir. Benko (2000: 8) Galtungu in nekaterim drugim avtorjem, kot so Rosenau, Singer, Keohane, Merle, Senghaas, Burton in Bull ter Aron, pripisuje primat v uveljavljanju sociologije in sociološke metode na področju raziskovanja mednarodnih odnosov. Galtung je eden izmed bolj cenjenih predavateljev na univerzah, ne samo v Evropi, ampak tudi v ZDA, "v svetu ga cenijo predvsem zato, ker zna stvari poimenovati s pravimi imeni" (Soban, 2003: 15). Ugled Galtunga v svetu lepo ponazori sociolog Zygmunt Bauman, ko razmišlja o globalni demokraciji v svetu:

"Johan Galtung, zelo velik državnik in ekonomist (opomba A.K.), je na nekem srečanju v Benetkah pričujoče vprašal: 'Želite globalni parlament?' Da, da, so se slišali glasovi. 'V redu,' je rekel, 'ena oseba, en glas. Norvežani bodo imeli 5 parlamentarcev, 30 Italijani, 50 Nemci in 1000 Indijci...' Tu se je ustavil in se ozrl po ljudeh, nobenega

entuziazma ni videl v sobani. Jasno je, da bo globalna demokracija potrebovala korekture" (Gogala, 2001: 20).

Trenutno je Galtung direktor organizacije TRANSCEND, mednarodne mirovne in razvojne mreže.

Drugo poglavje je namenjeno metodološkemu razmisleku in formuliranju hipotez. V tem delu predstavljam tudi podrobnosti o disciplini mirovnih študij ter kratko biografijo Galtunga.

V tretjem poglavju zelo na kratko predstavljam temeljne pojme diplomskega dela, ti pojmi so nasilje, struktura in strukturno nasilje.

Četrto poglavje je namenjeno podrobnejši predstavitvi nekaterih bistvenih konceptov, ki so nujni za razumevanje koncepta strukturnega nasilja. Ta del je razdeljen v dva dela, en del je namenjen konceptu in dimenzijam nasilja, drugi del pa konceptom, ki ali mejijo na nasilje, ali so predhodniki koncepta strukturnega nasilja.

Peto poglavje je v celoti namenjeno Galtungu in njegovemu razumevanju strukturnega nasilja. Vsebinsko je razdeljeno na tri dele; v prvem delu govorim o izvorišnih strukturnega nasilja, v drugem o konceptu strukturnega nasilja, v tretjem delu pa o razmerju med tremi tipi nasilja v Galtungovi teoriji.

2.2. UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE

Metode raziskovanja v družboslovnih znanostih so različne, za vse pa je značilno, da imajo tako prednosti kot tudi pomanjkljivosti. Mirovne študije so že v preteklosti razvile nekatere svoje metode raziskovanja, ki jih morajo ohraniti tudi v prihodnosti. Tu mislimo predvsem na poudarjanje in spodbujanje kritičnega mišljenja (Elias in Turpin 1994: 9), ter seveda na še večjo ne le multidisciplinarnost, temveč tudi interdisciplinarnost mirovnih študij. Prav zato se v mirovnih študijah prepletajo tudi različne raziskovalne metode, ki so značilne tako za sociologijo, psihologijo, znanost o mednarodnih odnosih, obramboslovje. Vendar pa so razlike med metodami posameznih družboslovnih znanosti majhne, v diplomskem delu sem uporabil metodo analize in interpretacije pisnih virov, analitično-sintetično metodo, ter tudi deskriptivno metodo.

Z metodo *analize in interpretacije pisnih virov*, tukaj mislimo tako na primarne kot na sekundarne vire, sem skušal doseči neko splošno razumevanje temeljnega pojma

diplomskega dela, to je strukturnega nasilja. Primarnih virov sem uporabil zelo malo, gre za nekatere dokumente organizacije UNESCO, pomen analize vsebine obeh vrst virov pa se kaže v tem, da s tem želimo razložiti posamezen vir glede na njegov pomen oz. namen, ki mu ga pripisujemo. Analiza vsebine je usmerjena k ugotavljanju pomena sporočila, je kvantitativna in tudi kvalitativna analiza sporočila. Milić (1978: 571) pravi, da je "analiza vsebine nastala kot rezultat praktičnih in teoretičnih potreb, da se o določenih oblikah družbenega komuniciranja dobijo bolj objektivni in popolni podatki." Kot metodološki pristop je torej analiza vsebine v glavnem sredstvo za opisovanje vsebine, omejuje pa se na urejanje virov, njihovo kritično presojanje ter sintezo in na kvantitativno opisovanje teh virov. Izpostavimo lahko tudi *konceptualno analizo*,⁵ s katero ugotavljamo kakšen je pomen določenega pojma, spreminjanje pomena tega pojma skozi zgodovino, razmerja med posameznimi koncepti.

Naslednja je *analitično-sintetična metode*. Z analizo razstavimo posamezne dele virov, s sintezo pa jih spet povežemo v neko novo celoto, pomembno je omeniti še, da to metodo (metodi) uporabljamo skozi celotno diplomsko delo, saj sta obe med sabo povezani. Podobno meni tudi Milić (1978: 566) saj poudarja "da se v toku raziskovanja analiza in sinteza ne moreta ločiti, ker nista miselni obliki, ki bi si sledile ena drugi, ampak se nenehno izmenično izmenjujeta."

Nenazadnje, pa ne smemo zanemariti niti pomena *deskriptivne metode*. Vendar se pa ne smemo omejiti zgolj na opisovanje določenega pojava, ampak moramo razviti t.i. raziskovalno radovednost. To pomeni, da ne zadošča da nek pojav le opišemo, potrebna je analiza tega pojava ter razumevanje pomenov, vzrokov nekega določenega pojava.

---

⁵ S to metodo si, kot trdi Bučar (2001: 26) pomagamo ustvarjati rdečo nit pri pisanju diplomskega dela, prav tako pa jo uporabljamo tudi takrat, kadar določamo pomene izhodiščnih pojmov, to se pravi pri konceptualizaciji našega predmeta proučevanja.

2.3. HIPOTEZE

S prvo hipotezo želimo ugotavljati, kaj je v globalno analizo nasilja in miru vnesel koncept strukturnega nasilja. Pri tem mislimo predvsem na povečanje števila akterjev, ki vplivajo na pogostost in obliko nasilja. Ali poleg države kot primarnega subjekta mednarodnih odnosov, v globalnem sistemu obstajajo tudi druge sile, ki vplivajo na dogajanje v mednarodni skupnosti.

Hipoteza 1: Razširitev razumevanja nasilja, z zgolj direktnega nasilja na strukturno nasilje, zagotavlja temelje za premik stran od psihologističnih interpretacij, ki poskušajo umestiti določenega akterja v obstoječi sistem, k možnosti dvoma o obstoju sistema. Razširjeno razumevanje nasilja je prednost za tiste znanstvenike, ki se v raziskovanju želijo odmakniti od preučevanja države kot edinega ali glavnega akterja v globalni analizi, s tem pa poskušajo narediti prostor za preučevanje ostalih akterjev, problemov in družbenih sil, pomembnih za razumevanje koncepta miru.

Če sprejmemo domnevo da je mir vrednotni koncept, torej da implicira vrednote, da je mir, kot meni Spinoza: "Mir ni odsotnost vojne, ampak je krepost, stanje zavesti, nagnjenost k dobroti, zaupanju, pravičnosti" (Montagu, 1994: x), potem vsekakor lahko pričakujemo, da se bodo v preučevanje pojavov pozitivnega miru in strukturnega nasilja vključile tudi vede, ki ne sodijo v področje mirovnih študij. Pozitivni mir je dejansko vrednotno opredeljen koncept, pravičnost, zaupanje, stanje zavesti so pojmi, ki implicirajo vrednote.

Hipoteza 2: Koncept strukturnega nasilja implicira vrednote, in zaradi tega je koncept privlačen za tiste znanstvenike, ki ne pripadajo paradigmi vrednotno nevtralne znanosti. Prav zaradi vrednotne narave koncepta strukturnega nasilja in širšega razumevanja koncepta miru, so znanstveniki iz drugih disciplin, ki niso tipične za področje raziskovanja miru, kot so npr. humanistične znanosti in filozofija, zainteresirani za to, da dajo prispevek k področju iz lastne perspektive.

3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

V diplomskem delu gre za analizo koncepta strukturnega nasilja, kot ga je predstavil oz. opredelil Johan Galtung. Kot temeljna pojma lahko že iz same besedne zveze strukturno nasilje izluščimo pojma nasilje in struktura. Kot tretji temeljni pojem seveda opredelimo strukturno nasilje. Mass Weigert (1999: 431) pri enciklopedičnem geslu 'strukturno nasilje' v slovarju natančneje opredeli naslednje pojme: konflikt, nenasilje, moč, struktura in nasilje. Koncepte konflikta, nenasilja in moči bomo podrobneje predstavili v nadaljevanju diplomskega dela, temeljni pojmi so torej nasilje, struktura in strukturno nasilje.

3.1. STRUKTURA

Struktura pomeni način, kako je neka celota sestavljena, zgrajena iz elementov. V najširšem pomenu gre za sistem povezanosti in odnosov med temeljnimi elementi družbe, še zlasti med posamezniki, skupinami in institucijami, ki opravljajo različne dejavnosti in imajo različne družbene položaje. Je relativno trajen vzorec odnosov med družbenimi elementi. Družbeno strukturo lahko smatramo za sociološko dejstvo, torej nekaj kar je dokaj neodvisno⁶ od posameznika. Dejstvo je da družbene strukture omogočajo posameznikom, da dosežejo neke cilje, ki jih sami ne bi mogli, obenem pa ta struktura posameznike na nek način tudi omejuje. Giddens (1974) je to imenoval dualnost strukture. Opredelitev družbene strukture si lahko sposodimo iz antropologije: "družbeno strukturo lahko definiramo kot razvrstitev ljudi v institucionalno določenih ali definiranih razmerjih, kot je razmerje med kraljem in podložnikom ali med možem in ženo, ... pri obravnavanju strukturnega sistema se ukvarjamo s sistemom družbenih položajev ..." (Radcliffe-Brown, 1994: 18). Najbolj pa nas seveda zanima na kakšen način se določena (nepravična) družbena struktura lahko spremeni. Radcliffe-Brown

---

⁶ Takšna formulacija predpostavlja neko obliko determinizma. Družbena struktura je proizvod človeka, vendar pa lahko kljub temu takšne strukture delujejo precej neodvisno od človeka. Primer za to je prav strukturno nasilje.

(1994: 215) trdi, da se v določenem času dejanska družbena struktura lahko spremeni, splošna družbena struktura pa ostane nespremenjena.⁷

3.2. NASILJE

Besedo nasilje slišimo praktično vsak dan in prav toliko oseb, ki sliši to besedo ima tudi predstavo o tem, kaj bi nasilje pravzaprav naj bilo. Ali je nasilje, ko vidimo, da nekdo nekoga ustrelji, udari, ali pa je nasilje tudi nekaj več, nekaj kar ni takoj opazno, nekaj kar se skriva pod površjem, posledice katerega so sicer vidne, ne vemo pa izvora nasilja. Antropologinja Carolyn Nordstrom nas sprašuje:

"Kaj natančno je nasilje?"

- *Dejanje, energija, čustvo, občutek, razmerje, namen prizadeti?*
- *Stvar, dogodek, koncept proces, interakcija?*
- *Neotipljiva grožnja, otipljiva sila?*
- *Nekaj kar čutiš fizično, nekaj kar zaznaš čustveno, nekaj kar prepoznaš konceptualno?*
- *Nekaj kar se konča s koncem dejanja, ali nekaj kar rekonfigurira realnost v samem središču, pri čemer postane koncept konca nepomemben?" (Jackson, 2001: 4)*

Velika večina definicij nasilja se omejuje na fizično nasilje, bistvo tega diplomskega dela pa je pokazati na širše razumevanje nasilja, torej natanko tisto, kar je naredil Galtung (1975: 110-111) ko trdi, "da je nasilje prisotno takrat, kadar na človeška bitja vplivamo tako, da so njihove dejanske telesne in mentalne sposobnosti pod njihovimi potencialnimi sposobnostmi... Nasilje je torej vzrok razlike med potencialnim in dejanskim, med tistim, kar bi lahko bilo, in tistim kar je."

---

⁷ V našem primeru gre seveda za tiste strukture družbe, ki ohranjajo oz. izvajajo strukturno nasilje. Kljub določeni dejanski spremembi družbene strukture, kot je npr. smrt njenih članov, ali gledano bolj široko, sprememba temeljnih odnosov med državami (če govorimo o ekonomskem strukturnem nasilju – izkoriščanju), pa splošna družbena struktura (to je tista, ki ji v naši analizi lahko rečemo vir strukturnega nasilja) ostaja enaka. Vendar pa se ta splošna družbena struktura (Radcliffe-Brown, 1994: 215) lahko spremeni, včasih postopoma, včasih pa relativno hitro, primer hitre spremembe je npr. revolucija. "A tudi v najbolj revolucionarnih spremembah struktura ohrani del svoje kontinuitete" (Radcliffe-Brown, 1994: 215).

3.3. STRUKTURNO NASILJE

Ideja strukturnega nasilja je najverjetneje stara toliko kot samo znanstveno preučevanje konflikta in nasilja, dejanski koncept pa je v področje mirovnih študij leta 1969 vnesel Galtung. Strukturno nasilje je nasilje, ki ga povzročajo družbene in ekonomske nepravilnosti kar pomeni zmanjšano stopnjo zadovoljitve človekovih potreb in kvalitete življenja pri marginaliziranih skupinah. Strukturno nasilje deluje na lokalnem, nacionalnem, mednarodnem in globalnem nivoju in predpostavlja določeno stopnjo politične represije. Osnovna značilnost strukturnega nasilja je podmena, da ne moremo natančno določiti akterja, povzročitelja nasilja. Kot sinonim za strukturno nasilje Galtung predlaga izraz družbena nepravilnost. Po mnenju Sponselove (1994: 3) gre pri strukturnem nasilju za subtilnejšo, ponavadi skrito, obliko nasilja. K strukturnemu nasilju prišteva nasilje etnocentrizma, rasizma, seksizma, nacionalizma, revščine, podhranjenosti in bolezni. Podobno kot Elias (1999) tudi Sponselova meni, da je veliko strukturnega nasilja "neizogiben rezultat uporabe vladnih sredstev za militarizacijo in ne za hrano, zdravje in izobraževanje" (Sponsel, 1994: 3). Viotti in Kauppi (1997: 363) pa ugotavljata, da se izraz strukturno nasilje "nanaša, še posebej v sodobni marksistični misli, na zatiranje in slabe življenjske pogoje žrtev razredne dominacije, ki se kaže v nižji pričakovani življenjski dobi, revščini, podhranjenosti in boleznih".

4. TEMELJNI KONCEPTI

4.1. O KONCEPTU IN DIMENZIJAH NASILJA

Namen tega poglavja je podrobneje opredeliti kaj nasilje sploh je. V diplomskem delu bomo predstavili koncept strukturnega nasilja, kot ga razume Galtung, zato lahko že v začetku omenimo njegovo trojno delitev nasilja. Galtung torej loči tri tipe nasilja: to so direktno nasilje, strukturno nasilje in nasilje kulture.⁸ Nasilje ni samo fizično nasilje, nasilje je tudi neenak dostop do vzvodov moči, in seveda legitimiranje takšnega neenakega dostopa. Nasilje je fenomen, ki ga želimo natančno opredeliti zato, da bi lahko v kar največji meri omejevali njegove pojavne oblike. Prothrow-Stith (Nagler, 2001: 56) meni, da če nasilje definiraš zelo ozko, kot npr. fizično poškodbo s tem omejuješ lastno razumevanje; situacije, kot npr. pomanjkanje možnosti izbire, izobraževalni sistem, ki ne deluje in celo družina, ki ne deluje, so zelo nasilne izkušnje.

Definicije nasilja se ponavadi omejujejo na tiste pojavne oblike, ki so značilne za direktno nasilje. Bondurant (1988: 9) nasilje opredeli kot premišljeno uporabo sile z namenom, da se prizadene osebo ali skupino proti kateri je ta sila uporabljena. Zelo podobna je tudi naslednja definicija: "nasilje je katerakoli uporaba fizične sile proti telesu in/ali volji posameznika, pri čemer se pričakuje da bodo drugi osebi povzročene poškodbe ali celo smrt" (Bond, 1994: 62). Opredelitvi teoretikov nenasilja se omejujeta na namensko, zavedno delovanje določene osebe ali družbene skupine nasproti drugemu posamezniku, drugi skupini.

Galtung je bil tisti, ki je izpostavil potrebo po novi, širši opredelitvi koncepta nasilja. Princip pozitivnega miru in koncept direktnega nasilja namreč nista v skladu. Če je negativni mir odsotnost direktnega nasilja, pozitivni mir pa "vzorec sodelovanja in integracije med družbenimi skupinami" (Galtung, 1975: 29), potem lahko zaznamo kvalitativno razliko med principom pozitivnega miru in direktnim nasiljem. Pozitivni mir vsekakor zahteva odsotnost direktnega nasilja, vendar pa to ni zadosten pogoj, pozitivni mir dosežemo z odsotnostjo strukturnega nasilja. Galtung v teorijo vpelje nov

---

⁸ "S konceptom nasilje kulture razumemo tiste aspekte kulture, simbolne sfere našega obstoja, ki jo predstavljajo religija in ideologija, jezik in umetnost, empirična in formalna znanost, ki jih lahko uporabimo za upravičevanje ali legitimiranje direktnega in/ali strukturnega nasilja. Gre za aspekte, delce kultur in ne celotne kulture" (Galtung, 1996: 196).

pojem, to je nenamernost oz. nenamenskost nasilja. "Nasilje je prisotno takrat, ko se na človeška bitja vpliva tako, da so njihove dejanske fizične in mentalne sposobnosti pod nivojem njihovih potencialnih zmožnosti. Nasilje je vzrok razlike med potencialnim in dejanskim" (Galtung, 1975: 110-111). Pomen te opredelitve se kaže v tem, da ne zahteva akterja, povzročitelja nasilja, obdrži pa samo dejanje oz. način vplivanja, in žrtev oz. tistega na katerega se vpliva. Principu pozitivnega miru je potrebno prirediti tudi razumevanje nasilja, ki mora zajemati več kot le fizično in psihološko nasilje, "širše razumevanje pojava nasilja je nujno potrebno; ta koncept pa mora biti logična razširitev" (Galtung, 1975: 111).

Galtung opozarja na šest dimenzij nasilja, pomembno pri analizi teh dimenzij pa je, da poskušamo nasilje razumeti kot vrsto, način vplivanja. Celoten proces vplivanja pa vključuje tistega, ki vpliva, tistega na katerega se vpliva, in način vplivanja. Dimenzije nasilja so pari terminov, ki označujejo posamezno vrsto nasilja oz. način vplivanja. Vseh dimenzij je šest, za nas najpomembnejša pa je tista, ki neposredno kaže na koncept strukturnega nasilja. Galtung (1975: 111-116) te dimenzije podrobno opiše, mi se bomo zadovoljili s kratkim pregledom, nekaj več pozornosti bomo namenili dimenziji, ki je zajeta v vprašanju ali subjekt, ki nasilno deluje, obstaja ali ne obstaja.

Razlikujemo *fizično* in *psihološko* nasilje. Pomen tega razlikovanja se nam pokaže predvsem v tem, da se ozka pojmovanja nasilja v veliki meri omejujejo zgolj na fizično nasilje. Medtem ko fizično nasilje vključuje vse kar povzroča telesne poškodbe posamezniku, do točke smrti, pa psihološko nasilje vključuje npr. pranje možganov, zastraševanje in indoktrinacije različnih vrst. Galtung (1975: 112) s fizičnim nasiljem razume vsako dejanje s katerim se človeku omejuje svoboda gibanja. Pomembnejše pa je seveda razlikovanje med fizičnim in psihološkim nasiljem.

Razlikujemo lahko med *negativnim* in *pozitivnim* pristopom oz. izvajanjem vpliva. To pomeni, da lahko na določeno osebo vplivamo ne samo tako, da jo kaznujemo, če naredi kaj narobe, ampak tudi tako da osebo nagradimo, če naredi kaj dobrega. Če poenostavimo, gre torej za strategijo palice in korenčka. Tudi v tem oziru se lahko na posameznike deluje tako, da svojih sposobnosti ne razvijejo v celoti, torej se spet pojavi razlika med dejanskim in potencialnim. Po Galtungovem mnenju gre na tem mestu za razširitev koncepta nasilja, saj razširja osnovo za diskusijo o pojavu nasilja.

Tretjo dimenzijo opazujemo s stališča objekta, to je *ali obstaja ali ne obstaja objekt, ki je prizadet*.⁹ Ali lahko govorimo o nasilju če nimamo oškodovanega biološkega ali fizičnega objekta. Če npr. določena oseba, družbena skupina ali narod poseduje sredstva fizičnega nasilja, pa naj gre zgolj za kamne ali pa jedrsko orožje, ni nujno, da je kdo prizadet, vsekakor pa je prisotna neposredna grožnja fizičnega nasilja in posredna grožnja psihološkega nasilja. Na tem bi naj temeljila tudi doktrina ravnotežja moči. Sklenemo torej lahko, da nasilje obstaja tudi takrat, kadar sredstev nasilja ne uporabljamo neposredno, ampak pri morebitnem objektu nasilja vzbujamo grožnjo z uporabo nasilja.

Ali lahko o nasilju govorimo tudi takrat, kadar nihče ne izvaja direktnega nasilja, ali pa ne deluje proti nekomu drugemu. Ta dimenzija se torej vrti okrog subjekta nasilja, gre za vprašanje *ali obstaja ali ne obstaja subjekt (oseba) ki deluje (nasilno)*. Tip nasilja, pri katerem obstaja akter, ki izvaja nasilje, bomo imenovali direktno nasilje in nas v tej razpravi posebej ne zanima, pomembnejši za nas je koncept strukturnega ali indirektnega (posrednega) nasilja,¹⁰ to je nasilje, pri katerem ne moremo definirati, opredeliti akterja, ki izvaja nasilje. V obeh primerih, to je direktnem in strukturnem nasilju, so lahko učinki na objekt nasilja, žrtev enaki, kar pomeni, da se lahko nasilje manifestira kot fizično in psihološko nasilje, medtem ko so nameni nosilca nasilja lahko različni. Nasilje se torej lahko dogaja tudi takrat, ko ni jasnega agresorja, to je nosilca nasilja. Takšna vrsta nasilja je del družbene strukture, kaže se pa kot neenaka razporeditev moči in posledično kot neenake življenjske možnosti. Viri so neenako razporejeni, posledica tega pa so problemi, ki se kažejo na področjih zdravstvenega, socialnega varstva, izobraževanja, in kot bomo videli v nadaljevanju na mnogih drugih področjih. Povezana z neenako razporeditvijo moči pa je, seveda tudi moč odločanja, kaj narediti s temi viri. Ponavadi tiste osebe, ki imajo nizke dohodke, prav tako prizadene primanjkljaj oz. pomanjkanje moči odločanja, izobrazbe, zdravstvenega varstva, kar še zaostri njihovo že tako slabo situacijo. Galtung (1975: 114) izpostavlja tudi dihotomijo med marksistično kritiko kapitalistične družbe in liberalno kritiko socialistične družbe. Tako marksistična kritika kapitalizma poudarja problem moči, oz.

---

⁹ Besedo hurt prevajamo kot prizadet

¹⁰ Uporablja se tudi izraz institucionalno nasilje, vendar se tega izraza v nadaljnjem delu izogibamo. Poimenovanje strukturno nasilje je bolj abstraktnega značaja, medtem ko je nosilec institucionalnega nasilja npr. policija, oborožene sile. Nas v tem delu zanima širši okvir strukturnega nasilja, saj je tovrstno nasilje lahko prisotno v družbi, tudi če ni del policijske institucije.

da je moč odločanja o tem, kaj se bo zgodilo s presežno vrednostjo proizvodnega procesa, v rokah lastnikov proizvodnih sredstev, ki si s temi presežki lahko kupujejo visoke in vplivne položaje v strukturah odločanja. Liberalna kritika socializma pa skoraj podobno vidi problem socializma v tem, da je moč odločanja monopolizirana v rokah majhne skupine, ki svojo moč na enem področju preliva v moč na drugem področju, s tem pa nasprotniki, opozicija, niti ne more doseči stopnje učinkovite artikulacije, to je doseči takšne stopnje razvoja, da bi lahko izrinila vladajočo elito. Od tega mesta naprej pa bomo včasih uporabljali tudi drug izraz za strukturno nasilje, z namenom "da ne bi obrabili besede nasilje bomo včasih stanju strukturnega nasilja rekli tudi družbena nepravilnost" (Galtung, 1975: 114).

Peta dimenzija nasilja razlikuje med *namernim in nenamernim nasiljem*. To razlikovanje je še posebej pomembno, ko gre za vprašanje krivde, saj je koncept krivde bolj povezan z namenom, kot pa s posledicami. Namera ali motiv bi naj bila nepomembna, če hočemo determinirati ali se je nasilje v resnici zgodilo. Galtung opredeli to kot kulturno obsesijo opredelitve krivde ter kasneje tudi z dodelitvijo te krivde povzročitelju nasilja. Posledica tega osredotočenja na motivacijo akterja je to, da nasilje personificiramo, kar pa ne zajema strukturnega nasilja, katerega posledice so lahko še hujše, vendar je pa težje s prstom pokazati na posameznika ali skupino ljudi.

Zadnja točka tega kratkega pregleda dimenzij nasilja se ukvarja s tradicionalno delitvijo nasilja na *manifestno (vidno) in latentno (nevidno)*. Manifestno nasilje, naj je direktno ali strukturno je lahko predmet opazovanja, medtem ko je latentno nasilje nekaj, česar trenutno ni, lahko pa se vsak trenutek pojavi. V dolgotrajnem konfliktu, kot je npr. na Bližnjem Vzhodu ali Severnem Irskem, je to lahko predstavljeno s povečanjem napetosti v skupnosti, kar se lahko zelo hitro razvije v izgrede, ali pa incident, npr. metanje kamnov lahko povzroči resnejše nasilje.

4.2. KONCEPTI POMEMBNI ZA RAZUMEVANJE NASILJA

V tem delu bomo nekoliko podrobneje opredelili tiste koncepte, ki so v mirovnih študijah, še posebej pa v študijah nasilja, nepogrešljivi. Prvi takšen koncept je moč, Galtung (1996: 2) trdi da za razumevanje konceptov nasilja in miru potrebujemo širši koncept, in ta koncept je moč. Kot pomembna koncepta lahko izpostavimo tudi agresivnost oz. dominacijo, v diplomskem delu bo več prostora namenjenega

dominaciji. Fizično nasilje se povezuje z agresivnostjo, strukturno nasilje pa lahko povežemo z dominacijo.

Zelo pomembna sta tudi koncepta nenasilja in konflikta, vendar pa oba obravnavamo na drugem mestu zaradi pomembnosti oz. vpliva, ki sta ga imela na sam razvoj koncepta strukturnega nasilja. Skupaj s principom pozitivnega miru predstavljata koncepta nenasilja in konflikta pravzaprav predhodnike oz. izvore strukturnega nasilja.

4.2.1. Koncepti mejni glede na nasilje

V tem poglavju bomo predstavili dva koncepta in sicer moč kot tisti širši koncept, ki je nujno potreben za razumevanje nasilja. Obstaja nizka stopnja strinjanja o obstoju ene, pravilne definicije moči, vseeno pa lahko v diskurzih o moči zasledimo neko podobnost, to je, da večina avtorjev moč razume kot nekaj kar imaš z namenom, da svojo voljo vsiliš drugim. S tem ko nek subjekt prisiliš v določeno dejanje se vzpostavlja razmerje podrejenosti in nadrejenosti, Če je to razmerje trajno lahko govorimo o dominaciji. Dominacija je tisto za strukturno nasilje, kar je agresivnost za direktno nasilje.

4.2.1.1. Koncept moči

Moč ljubezni, moč denarja, moč predsednika države, vojaška moč. V vsaki besedni zvezi je tudi beseda moč, vendar pa teh tipov moči ne povezuje prav nobena skupna značilnost. Ločimo tri¹¹ konceptualne pristope k moči. Koncept moči kot viri,

---

¹¹ Boulding (1994: 50-52) loči tri tipe moči: (1) moč grožnje definira kot razmerje med akterjema A in B, če A B-ju reče, da mora narediti nekaj, kar želi, če ne mu bo naredil nekaj, česar si B ne želi; (2) ekonomsko moč najlažje opredelimo kot nekaj kar imajo bogati, revni pa nimajo oz. imajo dosti manj. To moč lahko povečamo z uspešno krajo ali izkoriščanjem, to je menjavo dobrin med dvema akterjema, ki pa bolj koristi enemu akterju, drugemu pa je v škodo; (3) integracijsko moč pa lahko opredelimo kot moč (ne)legitimnosti, (ne)spoštovanja, (ne)lojalnosti, (ne)naklonjenosti, ljubezni (sovrastva), ipd. Gre za najpomembnejšo obliko moči.

Nobene oblike moči pa ne moremo najti v popolnoma čisti obliki. Ekonomsko moč lahko uporabimo tako za povečanje moči grožnje, v primeru, da jo npr. uporabimo za razvoj in izdelavo sredstev uničevanja, lahko jo pa uporabimo tudi za povečanje integracijske moči, s tem da bogastvo enakomerneje razdelimo.

resursi, razume moč kot ekonomske, politične in vojaške zmogljivosti določene države, ki so ji na voljo. Koncept moči kot kontrola opredeljuje moč kot razmerje socialnega nadzora med dvema akterjema. Koncept moči kot legitimnost pa razume moč kot norme in institucije, ki se vzpostavijo v prostovoljnem procesu komunikacije.

Pojmovanje moči kot virov zasledimo v realistični teoriji mednarodnih odnosov. Realisti moč opredelijo kot sposobnosti države, pri čemer najpomembnejšo vlogo pripisujejo vojaški moči. Moč je v bistvu temeljni koncept realistov, vendar pa s tem ko opredelimo in naštejemo sposobnosti, še ne povemo dosti o tem, kaj moč dejansko je. Koncept moči je potrebno postaviti v teoretični okvir. Waltzova (1979) teorija ravnotežja moči in Gilpinova (1981) tranzicijska teorija moči sta verjetno najvplivnejši realistični teoriji mednarodnih odnosov. Skupno obema je da poudarjata pomembnost razporeditve, distribucije moči v mednarodnem sistemu. Waltz trdi, da je ravnotežje moči garant za varnost in stabilnost v anarhični mednarodni skupnosti, Gilpin pa meni, da stabilnost dosežemo, če in ko pride do hegemonije ene države.

Moč kot sposobnost nadzorovati je teoretično in konceptualno najbolj razvito razumevanje moči. V tej skupini definicij je moč razumljena kot interakcijski odnos. Moč torej ne obstaja v vakuumu, ampak v družbenem kontekstu. Akter, ki izvaja moč mora imeti določeno stopnjo kontakta s tistim, na katerega želi vplivati. Če moč definiramo kot razmerje, moramo biti pozorni na dve značilnosti: (1) akter mora vedeti, kako se bo tarča obnašala, mora vedeti, kaj si želi, da tarča naredi; (2) obstajati mora odpor, tarča bi se naj upirala temu, da izvede želeno nalogo. Gre za širok pristop s trdnimi temelji v racionalistični teoriji družbe. Na področju mednarodnih odnosov lahko omenimo teorijo institucionalizma in režimov Keohanea in Nyea (1977), ter teorijo demokratičnega miru Moravcsika (1997). Keohane in Nye aplicirata moč kot kontrolo, nadzor, v splošno institucionalistično teorijo režimov. Institucionalizem ima precej skupnega z realizmom (anarhija, maksimizacija nacionalnih interesov), dodaja pa dva strukturna pogoja: soodvisnost, kar pomeni, da so akterji medsebojno odvisni, ter režime kot skupek implicitnih in eksplicitnih pravil, norm in procesov odločanja, okrog katerih se zlivajo pričakovanja akterjev na določenem področju mednarodnih odnosov.

Komunikacijski koncept moči Arendtove (1969) temelji na konsenzu, s tem pa odpira *vprašanje legitimnosti*. Moč obstaja takrat, ko in če ima legitimnost. Moč je potencial oz. sposobnost delovanja, je "moč za" in ne "moč nad," ta moč se pojavi ko se enakovredni posamezniki združujejo v procesu komuniciranja. Moč je lastnina skupnosti, in ne posameznika, ter je neinstrumentalna, je torej cilj sama po sebi. Kot

taka moč ne potrebuje upravičevanja, rabi pa seveda legitimnost. Moč se pojavi takrat, ko se posamezniki združijo in delujejo v soglasju, legitimnost pa izvira iz samega dejanja združenja ljudi, ne pa iz dejanj, ki temu sledijo. Ta legitimnost pa temelji na podmeni, da so vsi akterji enakovredni med sabo. Habermas (1977) je razvijal komunikacijski pristop Arendtove, obenem pa tudi kritizira njeno razumevanje moči, ki ga označi za anahronistični, idealistični pogled na politiko, kar pa naj ne bi sovpadalo z moderno državo in družbo. Habermas je prav tako kritičen do načina, na katerega Arendtova izpelje legitimnost, bistveno za njen koncept moči, ki izvira iz neke vrste "pogodbene" situacije. Po mnenju Habermasa, Arendtova zanemari dejstvo, da strukturno nasilje lahko ovira komunikacijo, ki je potrebna za nastanek legitimne moči. Strukturno nasilje je nezaznano, sistematično oviranje komunikacije, ki blokira tiste komunikacije, v katerih se formirajo in prenašajo učinkovita legitimacijska prepričanja. Habermasova definicija strukturnega nasilja je podobna Lukesovi tretji dimenziji moči, to je moči kontroliranja tega, kako drugi ljudje zaznavajo lastne dejanske interese. Habermas poudarja, da se legitimna moč pojavi le med tistimi, ki oblikujejo skupna prepričanja v neprisiljeni, torej prostovoljni komunikaciji. Prav tako pa Habermas meni, da je možno razlikovati med iluzornimi in stvarnimi prepričanji, na slednje strukturno nasilje ne vpliva. Ideja moči kot legitimnosti je osredotočena na razumevanje mirne spremembe v mednarodnih odnosih. Akterji so zavezani s pravili mirnega reševanja konfliktov, moč pri tem izhaja iz njihove legitimnosti. Zaključimo lahko, da moč kot legitimnost ustvarja institucije potrebne za mednarodno interakcijo, kakršnakoli ta je. Legitimna moč presega strateško akcijo in nasilno konfrontacijo.

V kontekstu diplomskega dela pa je potrebno podrobneje omeniti tudi razliko med tradicionalnimi in alternativnimi teorijami moči (Haugaard, 1999 in Bell, 1999). Alternativne teorije moči se začnejo na točki soglasja, da mora koncept moči obsegati več kot le tradicionalno razmerje med močnimi (manjšina) in šibkimi (večina). Mnogi teoretiki razlikujejo med idejo moči kot dominacije ("moč nad") in idejo moči kot "moč za," ki razširja koncept moči tako, da vključuje različne oblike individualne in skupnostne pooblastitve (empowerment). V tem smislu moč lahko omejimo od pojmov kot so sila, prisila in nadzor, ter jo povežemo s pojmi, kot so sposobnost, kapaciteta, konkurenčnost in potencialnost. Moč torej ni stvar, ki jo poseduješ, ampak sposobnost, ki jo je potrebno razvijati in deliti. Ni samo lastnost, atribut, ampak vedno vključuje razmerje med posamezniki in skupinami v interakcijskem družbenem kontekstu. Moč

predpostavlja neko obliko razmerja, moči ni možno izvajati, če je določen akter izoliran od ostalih.

Za alternativne teorije moči je značilno, da redefinirajo vlogo šibke večine, saj je le-ta pomemben del razmerja moči. Vloga šibkih je glavni predmet preučevanja teoretikov alternativnega razumevanja moči. Da bi se vzpostavilo stanje dolgotrajne in uspešne dominacije, mora oseba ali režim, ki želi vladati, pridobiti določeno stopnjo legitimnosti. To legitimnost pa lahko dobijo le od tistih, ki so pod njihovim nadzorom, torej s strani vladanih. Zanikanje dati to legitimnost je lahko najučinkovitejša manifestacija koncepta "moči za." Nesodelovanje, nestrinjanje in ostale oblike odpora dominaciji niso samo odgovor tej moči, ampak so alternativne oblike moči. "Moč nad" se ponavadi izvaja v hierarhičnem sistemu (strukturno nasilje), v ekstremnejših primerih tudi z uporabo sile, da se doseže oz. zagotovi strinjanje šibkih. Različni primeri nenasilnih akcij (Gandhi, King, ženske mirovne aktivistke – Vietnam, ...) niso odgovori nemočnih ljudi, ampak kreativni izrazi alternativnih oblik moči. Takšne oblike izražanja moči postajajo v moderni družbi vse učinkovitejše, predvsem zaradi možnosti, ki jih daje hitrost globalnih komunikacij.

Mirovnim študijam po mnenju Carrollove (1972) ni uspelo izzvati prevladujočega koncepta moči kot dominacije, s tem so pa nehote podpirale svet, ki je v nasprotju z nameni zmanjševanja nasilja. Skupna značilnost alternativnih teoriji moči je ideja, da je moč povezana z nasiljem, ter da je rekonceptualizacija moči prvi in nujni korak k razumevanju in posledično zmanjšanju nasilja.

4.2.1.2 .Agresivnost in dominacija

Pomen pojmov agresivnosti in dominacije za razumevanje direktnega in strukturnega nasilja najbolj opredeli sam Galtung (1975: 25), ko pravi, da če mir povežemo z direktnim nasiljem, potem nekako moramo izničiti ali zadržati tisto čemur pravimo agresivnost, če se pa mir naj nanaša tudi na strukturno nasilje, potem je treba izničiti oz. zadržati tisto, čemur običajno pravimo dominacija.

Fry (1999: 18-19) ugotavlja, da ima beseda agresivnost mnogo pomenov, obstaja pa določena stopnja konsenza, da se agresivnost nanaša na dejanja, ki povzročajo fizično, psihično in/ali družbeno škodo posamezniku ali skupini. Gre za

zadosti široko opredelitev, ki vključuje fizična in verbalna dejanja, ter tudi direktno in indirektno agresivnost. Ločimo štiri pristope v preučevanju agresivnosti.

Agresivnost kot naučeno vedenje. Bandura (1973) je pokazal, kako se ljudje lahko naučijo agresivnega vedenja z modeliranjem takšnega vedenja drugih. Z vidika teorije družbenega učenja je agresivnost vzorec naučenega vedenja, ki je bilo nagrajevano, s tem pa je postalo učinkovito in sprejemljivo znotraj določene družbe.

Agresivnost temelji na emocionalnosti. Berkowitz (1993) poudarja da koncept agresivnosti vsebuje pomene in motivacijo. Tako bi se naj modeliranje določenega vedenja pojavilo takrat, ko obstaja identifikacija z agresorjem, prav tako pa naj bi se agresivnost pojavila predvsem takrat, ko obstajajo negativna čustvena stanja. Agresivno vedenje je torej "naravni" odgovor na negativni afekt, ki se dogodi vselej takrat, ko je stopnja samokontrole na tako nizki ravni, da oseba postane dovzetna za vplive negativnih razpoloženj ali zunanjeja stimulansa.

Agresivnost je biološko vgrajena. Gledano z biološke perspektive, mnoge živali izkazujejo agresivno vedenje, torej lahko sklepamo, da velik del tega vedenja temelji na instinktih. Agresivnost lahko konceptualiziramo kot proizvod evolucijskega procesa. Lahko si pa pomagamo s Freudovo teorijo psihoanalize, v okviru nje pa z instinktom samodestrukcije, ter njegovim antipodom, instinktom življenja. Vendar pa v sodobni znanosti o družbi prevladuje ideja, da ne moremo govoriti o obstoju instinkta za vojno.

Agresivnost kot sestavina konflikta. Agresivnost lahko preučujemo tudi z vidika kakšno vlogo igra v razmerjih med ljudmi, npr. v želji prevladati v konfliktu ali ustvariti stanje dominacije. Rubin, Pruitt in Kim (1994) opisujejo kako konflikti lahko eskalirajo v agresivnost, do te eskalacije lahko pride na več načinov. Če gledamo na agresivnost kot sestavino konflikta, v katerega sta vključeni vsaj dve strani, lahko trdimo da agresivnost narašča v toku interakcije.

Dominacija je stanje med dvema akterjema. Tisti z več moči dominira nad tistim z manj moči. Pojem dominacije je tesno povezan s tradicionalnim razumevanjem moči, torej kot "moč nad." Dominacija je, v najbolj splošnem razumevanju, eden najpomembnejših elementov družbene interakcije. Dominacija je igrala in še igra pomembno vlogo, še posebej v ekonomsko najpomembnejših družbenih strukturah preteklosti in sedanjosti, v preteklosti veleposestništva, v sedanjosti (in prihodnosti) kapitalizma. "Dominacija predstavlja posebno obliko moči.... Kot pri ostalih oblikah moči, tudi tisti, ki imajo dominacijo, le-te ne uporabljajo zgolj za doseganje npr.

ekonomskih ciljev" (Weber, 1978: 28). Dominacija se lahko pojavi v različnih oblikah. Weber (1978: 30) trdi da poleg številnih tipov dominacije, lahko izpostavimo dva diametralno nasprotujoča si tipa: dominacija zaradi konstelacije interesov (še posebej zaradi pozicije monopola), in dominacija zaradi avtoritete, to je moči ukazovanja in dolžnosti ubogati. Najbolj čista oblika prvega tipa je monopolistična dominacija, najbolj čista oblika dominacije kot avtoritete je npr. moč monarha, patriarha. Dominacija, ki nastaja na ekonomskem področju je zaradi pomanjkanja pravil lahko dosti bolj kruta in zatiralna kot dominacija, ki temelji na avtoriteti, kjer vseeno obstajajo določena pravila, ki urejajo ravnanje posameznikov, držav.

Na začetku smo dejali da je dominacija za strukturno nasilje tisto, kar je agresivnost za direktno nasilje. Dominacija lahko obstaja med dvema posameznikoma kot tudi med dvema državama, v obeh primerih gre za strukturno nasilje. Razlika je v tem da "direktno nasilje uporablja amater, ki že dominirati; strukturno nasilje pa je orodje profesionalcev. Amater, ki želi dominirati, uporablja orožje, profesionalec uporablja družbeno strukturo" (Galtung, 1975: 80). Ekonomska dominacija, politična dominacija ter dominacija določene kulture so pojmi, ki jih lahko izpeljemo iz Galtungovih tipov moči. Ekonomska dominacija temelji na vplivu, ki izhaja izključno iz lastnine dobrin ali določenih sposobnosti. Dominirani ostajajo formalno sicer enakopravni, svobodni, motivirani pa so zgolj z zadovoljevanjem lastnih interesov. Avtoritativna dominacija pa temelji na domnevno absolutni dolžnosti ubogati, ne glede na lastne motive ali interese. Dominacijo najlažje pojasnimo kot razmerje moči, v katerem ima en akter več moči in lahko svojo voljo vsili drugemu. Če se omejimo na strukturno nasilje, lahko dominacijo povežemo z neenako razporeditvijo politične in ekonomske moči, prav o teh dveh tipih dominacije je govoril tudi Weber (1978).

Francisova (2001: 2) meni da je asimetrija cilj dominacije, na tej asimetriji pa dominacija tudi temelji. Dominacija je oblika razmerja, ki ga večina ljudi iz večine kultur povezuje z močjo, to je močjo nad ljudmi in stvarmi. Sredstev, ki omogočajo izvajanje moči nad je veliko: bogastvo, nadzor nad viri in pogoji trgovanja, jezik, izobraževanje, politične strukture in pravo, ter grožnja in tudi uporaba nasilja. Nasilje, škodljiva in destruktivna oblika izvajanja "moči nad," je tako sredstvo kot tudi rezultat dominacije. Kultura dominacije je kultura nasilja.

4.2.2. Predhodniki koncepta strukturnega nasilja

4.2.2.1. Objektivistično in subjektivistično razumevanje pojma konflikta

Webb (1986: 431-434) gleda na problem strukturnega nasilja skozi pojem konflikta, pri čemer nasproti postavi objektivistično in subjektivistično razumevanje konflikta. Središče njegovega preučevanja se vrti okrog vprašanja, ali konflikt obstaja samo takrat, če ga zaznajo strani, ki so vključene v takšni situaciji. Tako imamo na eni strani subjektivistice, ki pravijo, da mora obstajati vsaj minimalna stopnja zaznave nekompatibilnosti ciljev, po drugi strani pa objektivisti zagovarjajo stališče, da konflikt lahko obstaja tudi v takšnih primerih, ko se vključeni akterji tega sploh ne zavedajo.

Stališče objektivistov ima precej skupnega z marksizmom, tudi kritike objektivističnega razumevanja konflikta so precej podobne tradicionalnim kritikam marksizma. Izjema je Curle (1971), ki govori o miroljubnih družbah, konfliktnih družbah, ter tudi o nemiroljubnih (unpeaceful) družbah. Značilnost nemiroljubnih družb je malo ali skoraj nič direktnega nasilja, vendar pa so odnosi med družbenimi skupinami organizirani na takšen način, da so razvojni potenciali nekaterih članov določene družbe zmanjšani; ti potenciali pa so lahko zmanjšani na ekonomskem, družbenem in psihološkem področju. Curle je blizu Galtunga, vsaj kar se tiče razširjenega koncepta nasilja, ne omejuje se zgolj na fizično nasilje, svoje pojmovanje nasilja razširja tako, da vključuje tudi tisto, čemur Galtung pravi izkoriščanje, represija in fragmentacija. Najpomembnejše vprašanje pa je vsekakor, kako potem sploh lahko zaznamo takšen konflikt. Odgovor na to vprašanje je, s prisotnostjo strukturnega nasilja — "določeno stopnjo strukturnega nasilja lahko najdemo praktično v vseh kompleksnih in visoko diferenciranih družbah" (Webb, 1986: 431). Za objektiviste je konflikt objektivni fenomen, neodvisen od subjektivnih zaznav, del širše strukture, Schmid meni: "konflikt je konflikt interesov. Interes pa ni stvar subjektivne opredelitve, ampak določen s strani družbene strukture. Z drugimi besedami, konflikt je/so nekompatibilni interesi vgrajeni v strukturo sistema, kjer se konflikt pojavi" (Webb, 1986: 431). Konceptu strukturnega nasilja in empiričnemu delu s konceptom se moramo približati zelo previdno. Kot prvo se moramo zavedati, da je količina strukturnega nasilja v določenem družbenem sistemu odvisna od enot primerjave, ki jih uporabljamo. Kot drugič, paziti moramo na dejstvo, da ni nujno, da sta neenakost in strukturno nasilje posledica narave razmerij med

družbenimi skupinami; kjer razmerja, ki bi podpirala neenak dostop do družbenih dobrin ne obstajajo, ne moremo govoriti o obstoju strukturnega nasilja. Tretjič, moramo pa biti pozorni tudi na to, da pojma strukturno nasilje ne bi nediskriminatorno uporabljali za vse tisto česar ne maramo.

Kot največji očitak objektivističnemu pojmovanju konflikta Webb (1986: 432) izpostavlja problem doseganja pozitivnega miru in s tem konec strukturnega nasilja. Da dosežemo ta cilj je potrebna strukturna sprememba razmerij znotraj določene družbe to pa za "mirovnega delavca" pomeni, da če želi doseči mir, mora najprej podpihovati konflikt. S takšno formulacijo se ne moremo strinjati. Galtungov koncept strukturnega nasilja ima seveda korenine v objektivističnem razumevanju pojma konflikta, kar pa ne pomeni da Galtung zagovarja nasilno reševanje konfliktov. V bistvu je prav obratno, saj trdi, da je "mir nenasilna in kreativna transformacija konflikta" (Galtung, 1996: 9).

Subjektivistično pojmovanje konflikta lahko označimo za tradicionalno razumevanje tega pojma; objektivistični kritiki mirovnih študij pa je hitro sledila kritika s strani subjektivistov. Te kritike lahko razdelimo v dve točki: (1) razumevanje pojma konflikta – objektivisti povezujejo idejo konflikta z idejo neenakosti, subjektivist pa menijo, ta oba pojma razumeti podobno ali ju celo enačiti, pomeni zgolj pomešati osnovne koncepte; (2) druga kritika se nanaša na samo objektivnost objektivistov – v središču tega problema je vprašanje, kako lahko objektivisti zaznajo konflikte, ki jih ne zaznajo niti strani vključene v konflikt.

Subjektivistni konflikt opredelijo s stopnjo nekompatibilnosti ciljev, kot jih zaznavajo akterji v določeni situaciji, takšno stališče pa nekoliko relativizira Mitchellova definicija konflikta, po kateri je konflikt "stanje kjer, glede na vrednote in cilje določene skupine in posameznikov, neskladja med cilji dejansko obstajajo, vendar se vključene strani tega dejstva ne zavedajo" (Webb, 1986: 433). S takšno opredelitvijo pojma konflikta se objektivistična in subjektivistična šola teoretično, kar se tiče priznavanja pogojev obstoja konflikta, precej približata. Na strani subjektivistov imamo začetni konflikt, kot ga razume Mitchell, na strani objektivistov pa imamo objektivni konflikt, skupna točka obema pa je seveda teza, da konflikt lahko obstaja tudi takrat, ko ga vključene strani ne zaznajo. Pri določanju pogojev za obstoj konflikta sta si obe šoli kar precej blizu, razhajata pa se pri vprašanju konkretnih dejanj, praktičnih rešitev, ki bi naj pripeljale do uspešnega zaključka konflikta. Zagovorniki objektivistične šole v skladu z lastno logiko zagovarjajo stališče, da se za rešitev konflikta in dosego pozitivnega miru intenzivnost konflikta lahko tudi poveča, temu pa subjektivist

nasprotujejo. Primer takšnega delovanja "mirovnega delavca" je npr. vzpodbujanje konflikta, da se izkorenini posledice strukturnega nasilja, kar pa seveda lahko pripelje do direktnega nasilja, posledica tega pa je lahko tudi večje število žrtev.

Webb (1986: 433) ugotavlja, da je uporaba direktnega nasilja pogojno dovoljena le v skrajnih primerih, takrat ko obstaja razumno pričakovanje uspeha, prav tako pa "mirovni delavec" ne more vedeti oz. nima nadzora nad družbenim sistemom, ki se bo pojavil po uporabi ali revoluciji. Svoj prispevek k strukturnemu nasilju in definiciji konflikta zaključuje z ugotovitvijo, da "so subjektivistični dobili bitko; 'mirovni delavec' je tam da rešuje konflikte in prispeva k nastanku boljšega in pravičnejšega sveta z miroljubnimi sredstvi" (Webb, 1986: 434). Naslov knjige objektivista Galtunga (1996) je zelo podoben tej trditvi Webba, kar seveda v veliki meri relativizira Webbove hipoteze, upal bi si celo trditi, da jih zavrne.

4.2.2.2. Dihotomija negativni mir – pozitivni mir

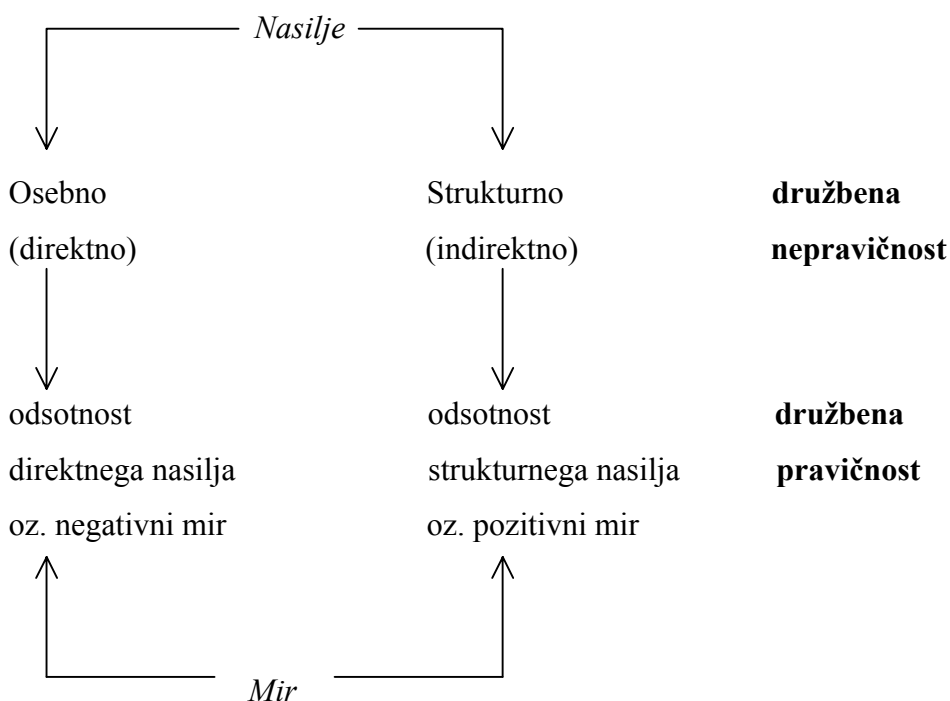
Kot prvi je razlikovanje med pojmom negativni mir in pozitivni mir uporabil Q. Wright v svojem delu *A Study of War*. Wright za negativni mir uporablja besedno zvezo nesofisticirana interpretacija pojma miru, za pozitivni mir pa je predlagal kompleksnejše razumevanje miru, kot npr. stanje mednarodne pravičnosti, ki predvideva, kot pravi Wright, "urejene procedure in duha sodelovanja" (Mass Weigert, 1999: 432). Prav tako pa je oba koncepta miru povezal na način, ki ga je pozneje prevzel tudi Galtung. Wright trdi da "pozitivnega aspekta miru, pravičnosti, ne smemo ločevati od negativnega aspekta, odstranitve nasilja" (Mass Weigert, 1999: 432). Stephenson (1999: 809) pozitivni mir razume kot odsotnost vojne in obsežnega fizičnega nasilja, obenem pa prisotnost družbene pravičnosti. Po njenem mnenju so za "izum" koncepta odgovorni Wright, King,¹² in še posebej Galtung.

---

¹² "Upal sem da bodo zmerni belci razumeli da pravo in red obstajata z namenom ustvarjanja pravičnosti, ko pa ne delujeta postaneta nevarno strukturirana jezova, ki ovirata tok progresivnega razvoja družbe. Upal sem, da bodo zmerni belci razumeli, da je trenutna situacija na Jugu nujna faza v tranziciji od gnusnega negativnega miru, v katerem so črnci pasivno sprejemali svoj nepravičen položaj, k stvarnemu in pozitivnemu miru, v katerem bi vsi ljudje spoštovali dostojanstvo in vrednost človekove osebnosti" (King, 1963: 6).

Galtung je razlikovanje med obema konceptoma izpopolnil, sam pa ju je opredelil takole: "Dva koncepta miru je potrebno ločevati: negativni mir, definiran kot odsotnost organiziranega nasilja med družbenimi skupinami kot so narodi in tudi med rasnimi in etničnimi skupinami, zaradi intenzitete, ki jih lahko dosežejo notranji spopadi in pozitivni mir definiran kot vzorec sodelovanja med družbenimi skupinami" (Galtung, 1975: 29). Negativni mir oz. odsotnost direktnega nasilja ne vodi v pozitivno definirano stanje, medtem ko odsotnost strukturnega nasilja oz. družbena pravičnost je pozitivno¹³ definirano stanje.

Slika 1: Razširjena koncepta nasilja in miru

Vir: Galtung, 1975: 130.

¹³ O pozitivnosti principa pozitivnega miru piše Moralesova (2000). Avtorica izhaja iz Galtungove opredelitve nasilja, po kateri je nasilje prisotno, ko se na človeška bitja vpliva na načine, ki zmanjšujejo njihove dejanske sposobnosti pod raven potencialnih sposobnosti. Razvija tezo, da če nasilje lahko enačimo z razliko med dejanskim in potencialnim in če sprejmemo domnevo, da je nasilje nasproten pol miru, potem lahko zmanjšanje oz. izničenje te razlike pojmujejo kot mir. Mir torej lahko opredelimo kot ekvivalent med potencialnim in dejanskim v smislu stopnje človekove samorealizacije. S tem bi naj prišli do takšne opredelitve miru, ki presega tradicionalno razumevanje miru kot odsotnosti nasilja in vojne. To pa kaže na to, da je mir lahko več kot le pojem, ki ga povezujemo z drugimi pojmi, mir je lahko tudi avtonomen koncept.

V kontekstu razmišljanja o konceptu pozitivnega miru pa lahko izpostavimo tudi sedemstopenjski konceptualni model principa miru, ki sta ga razvila Groff in Smoker (1996, 1999). V njunem modelu pozitivni mira zaseda tretje in četrto mesto v evoluciji koncepta miru. Značilnost modela je, da vsaka naslednja višja stopnja koncepta miru obstaja le v primeru, ko so zadovoljene prejšnje stopnje. Če želimo doseči pozitivni mir, morata najprej biti zagotovljena mir kot odsotnost nasilja, vojne in mir kot ravnotežje moči v mednarodnem sistemu. Pozitivni mir je odsotnost strukturnega nasilja, "koncepta opredeljenega s številom izogibnih, nepotrebnih smrti povzročenih zaradi načina, na katerega so organizirane velike družbene ekonomske in politične strukture" (Groff in Smoker, 1999: 221). Galtungov model analize koncepta miru poleg ravni skupnosti, ravni države, ter meddržavne in mednarodne ravni, vključuje še transnacionalno raven analize, kot je npr. globalna ekonomija, na katero vplivajo nevladni dejavniki, kot so npr. mednarodne nevladne organizacije, še posebej pa multinacionalne korporacije.

Slika 2: Sedem konceptov v evoluciji mišljenja o miru

		Preprečevanje vojne		Strukturni pogoji		Holistični kompleksni modeli		
		Odsotnost vojne	Ravnotežje moči	Odsotnost strukturnega nasilja	Feministični mir	Medkulturni mir	Gaia mir	Notranji / zunanji mir
Z	Okoljski							
U	Kulturni							
N	Transnacionalni							
A	Mednarodni							
J	Meddržavni							
I	Državni							
M	Skupnost							
I	Družina in posameznik							
R	Notranji mir							

Mir

Vir: Groff in Smoker (1996) in Groff in Smoker (1999: 220)

Iz te slike vidimo položaj strukturnega nasilja, s tem pa seveda tudi principa pozitivnega miru. Pozitivni mir ne zavzema visokega položaja v evolucijskem modelu, iz njega pa izhaja vsaj feministični mir, če pa direktnemu in strukturnemu nasilju dodamo tudi nasilje kulture, potem iz njega izhaja tudi medkulturni mir. Feministični

mir prevzema Galtungove ravni analize, tem pa dodaja še analitično raven posameznika. Tudi medkulturni mir lahko povežemo z Galtungom, nasilje kulture je namreč postalo globalni fenomen, predmet preučevanja tako raziskovalcev miru, kot je Galtung, kot tudi mainstream avtorjev, kot je Huntington z delom *A Clash of Civilizations*. Razmerja med različnimi kulturami lahko in moramo prenesti s področja negativnih (nasilje kulture, vojne v imenu kulture) na področje pozitivnih koncepcij, kot je medkulturni mir. Takšen mir pomeni razumevanje in spoštovanje drugačnih kultur, "moramo jih ceniti in jih ljubiti kot del skupnega bogastva Človeštva" (Toynbee, 1972: 47), medkulturni mir "zahteva pozitivni skupni razvoj kultur na makro in mikro ravni" (Groff in Smoker, 1999: 222).

4.2.2.3. Konceptualni vidik razmerja med nasiljem in nenasiljem

V teoriji in praksi se je pojavilo ogromno pomenov pojma nenasilja. Kot filozofsko prepričanje nenasilje predpostavlja neuporabo strategij in idej nasilne sile v odnosih med posamezniki, skupinami, organizacijami in državami. Ozko pojmovanje nenasilja se zadovolji z nesodelovanjem v vojnah in nasilnih revolucijah. Holistični pristopi pa nasprotujejo tudi ostalim oblikam nasilja, vključujejo torej tudi ekonomske in politične oblike nasilja ter tudi nasilje kulture. Večina avtorjev se strinja da celovita definicija nenasilja mora zajemati več kot le zgolj "abstinenco od nasilja" (Burgess in Burgess, 1994: 15). Nenasilje pomeni oz. je odrekanje uporabe nasilja, to odrekanje je lahko absolutno (načelno nenasilje) ali omejeno (strateško nenasilje). Pojem nenasilja so dolgo enačili s pacifizmom in pasivnim odporom, v delih nekaterih vplivnih teoretikov (Sharp, 1973) pa lahko zasledimo stališča, da nenasilna akcija ni pasivno, ampak aktivno dejanje. Kot ključne značilnosti nenasilja Teixeira (1999: 556-560) izpostavi naslednje. *Nenasilje je globalni fenomen*, ni ne nedaven izum, niti ni etnospecifičen, ampak je globalno in evolucijsko odkritje. Omeniti je potrebno velik pomen Gandhija za razvoj prve jasne teorije in prakse nenasilja. Njegova misel je res globalna, saj vključuje vplive hinduizma in jainizma Indije, krščanskega socializma in socialnega anarhizma Anglije in Rusije ter ameriške politične psihologije. *Nenasilje je holistični fenomen*. Na Zahodu je nenasilje priznано zaradi njegovih taktičnih, strateških in političnih aspektov, je močno sredstvo za "popravljanje" družbene nepravilnosti. Poleg zunanje družbene spremembe pa nenasilje pomeni tudi transformacijo na vseh ravneh

človekovega izkustva in na vseh dimenzijah odnosov in komunikacije. Nenasilje pomeni razvijajoči se obseg holističnega znanja in sposobnosti. *Nenasilje je tudi družbeno-kritični fenomen*. Teorija nenasilja predstavlja vrednotno-orientiran in načrtovan pristop k radikalni družbeni transformaciji. Družbeni cilj nenasilja je razvoj pluralne družbe. *Nenasilje je pragmatična teorija*. Namen nenasilja je doseči bolj human svet s procesom spremembe posameznika in družbe.

Poudarek v preučevanju pa je bil dan tudi tipologijam nenasilja, ne le definicijam nenasilja. Tipologije nenasilja so povezane z opredelitvami, definicijami nenasilja, različni avtorji tipologije uporabljajo kot pomoč pri analizi. Pri Stiehmovi (1972) zasledimo sedem kategorij, na podlagi katerih so različni avtorji razvili svoje tipologije nenasilja. Zaradi preglednosti kategorije in načine nenasilnega delovanja podajamo v obliki tabele.

Tabela 1: Sedem kategorij, ki so služile za razvoj tipologij nenasilja

Kategorija	Načini nenasilnega delovanja
Motivi "upornika"	Želja delovati moralno, želja delovati učinkovito; ali delovati moralno pomeni tudi delovati moralno
Nameni "upornika" proti nasprotniku	Spremeniti mišljenje nasprotnika, spremeniti vedenje nasprotnika
Narava cilja nenasilne akcije	Nasprotna stran, neopredeljen zunanji opazovalec, tretja stranka
Vrsta tehnike	Sharp razvije 198 tehnik nenasilne akcije, podobno tudi Kuper in Seifert
Vključene strani	Posameznik, skupina, država; individualno nenasilje, skupinsko nenasilje
Količina načrtovanja	Spontana, taktična, strateška akcija; načelno nenasilje in pragmatično nenasilje
Cilj nenasilne akcije	Samo nenasilje, omejen cilj kjer nenasilje nastopa kot sredstvo za dosego tega cilja

Vir: prirejeno po Burgess in Burgess (1994: 16 – 18) in Stiehm (1972)

Za nas pomembnejše pa je razlikovanje med pozitivnim in negativnim pristopom k nenasilni spremembi. Boserup in Mack (1974: 21-22) ločita teoretike pozitivnega nenasilja (Gandhi, Galtung, Naess) in teoretike negativnega nenasilja (Sharp, Roberts, Bond, Lakey in Case). Negativni pristop prevladuje med pragmatičnimi zagovorniki nenasilja, ki poudarjajo pomen in celo koristnost pristopov, ki temeljijo na grožnji in prisili. Bistvo pozitivnega pristopa pa je v dejstvu, da išče skupno sprejemljivo, ne pa vsiljeno, rešitev, zato koncepti kot so zaupanje, resnicoljubnost in iskrenost igrajo pomembno vlogo. Gandhi in Galtung bi naj imela "bolj pozitiven oz. optimističen pogled na človeško dovzetnost za moralne in intelektualne izzive" (Burgess in Burgess, 1994: 22).

Za razumevanje strukturnega nasilja je v smislu razmerja med nasiljem in nenasiljem najpomembnejši konceptualni vidik. Galtungovo razumevanje konceptov nenasilja in nasilja ima svoj izvor v Gandhijevi teoriji. Gandhi sam sicer ni nikoli uporabljal izraza strukturno nasilje, vseeno pa zavrača uporabo direktnega in strukturnega nasilja v procesu reševanja konfliktov, saj bi to bilo v nasprotju z idejo nenasilja, "nenasilje je zavezanost k boju zoper obe vrsti nasilja, in enako močna zavezanost k neuporabi obeh v boju" (Galtung, 1996: 115). V gandhijevskem smislu nenasilje obsega boj proti direktnemu nasilju kot tudi proti nepravici v družbi. Galtung je to Gandhijevo razumevanje nenasilja sprejel in šele nato je iz takšne opredelitve nenasilja, ki "nasprotuje vsem ostalim oblikam nasilja, vključujoč družbene, ekonomske, politične in kulturne manifestacije" (Floresca-Cavagas in Toh, 1999: 212) razvil tudi koncept strukturnega nasilja. Nenasilje pri Gandhiju ni samo nesodelovanje v vojnah in nasilnih revolucijah, ampak tudi boj za odpravo ali vsaj zmanjšanje tega, čemur danes rečemo strukturno nasilje, globalna nepravica, neenakost, nasilje kulture.

5. KONCEPT STRUKTURNEGA NASILJA V GALTUNGOVI TEORIJI

5.1. IZVORI KONCEPTA STRUKTURNEGA NASILJA

Galtung (1975: 22-24) opredeli tri izvore koncepta strukturnega nasilja.

Nastajajoče razlikovanje med dvema družbenima kozmologijama, na eni strani so teorije, ki dajejo poudarek posamezniku in njegovemu delovanju, na drugi strani pa teorije, v katerih ima prevladujoč vpliv na dogajanje struktura. Galtung je opazil, da obstaja neko prepričanje, da so zunanje politike posameznih držav rezultat namer in sposobnosti akterjev na domači sceni, kar pomeni da tudi svetovna politika pade v to brezno želja posameznikov, ki s svojo politično močjo lahko odločilno vplivajo ne samo na zunanjo politiko domače države, ampak tudi na bistvena razmerja v mednarodnem sistemu. Galtung, zaradi svoje sociološke zgodovine, meni da mirovne študije zahtevajo oz. potrebujejo strukturno perspektivo, poudarek bi naj bil dan strukturam in ne dejanjem storjenih ali povzročenih s strani posameznikov. Izpostavljal je tisti aspekt sveta, po katerem ta ostaja bolj ali manj nespremenjen, če se zamenja predsednik določene države. Po Galtungovem mnenju je v znanosti v bistvu obstajal poudarek na konstantnih ali počasi spreminjajočih se značilnostih, ne pa na seznamih dejanj, akcij posameznikov ali držav. To bi naj vodilo v kontradikcijo, saj nasilje, če ga razumemo kot direktno nasilje je nekaj dramatičnega, nekaj kar se lahko hitro pojavi in hitro izgine. Takšen tip nasilja, pa strogo gledano, ni strukturni koncept. Pojavi se potreba po konceptu nasilja, ki bi predstavljal določeno trajnost, ki bi ga lahko povezali direktno z neenakostmi, asimetrijami.

Želja po zgraditvi intelektualnega mostu ne samo med teorijo miru in teorijo konflikta, ampak tudi *med teorijo miru in teorijo razvoja*. Ta želja pri Galtungu deloma izhaja tudi iz njegove izkušnje z Latinsko Ameriko. Značilno za ta kontinent je bilo, da je bilo zelo malo poudarka danega tradicionalni konvencionalni vojni, kot jo razumemo v Evropi. Ne moremo pa govoriti o pomanjkanju nasilja na tem področju, vendar je to nasilje vedno bilo povezano z določenim tipom neenakosti. Izvor tega nasilja je bil pogosto označen z absolutnimi pojmi kot so revščina, lakota, pa tudi z relativnimi pojmi, kot so relativno pomanjkanje (deprivacija), neenakost, razlike. Prav v teh neenakostih, razlikah bi se naj rojevale vojne in nasilje, in zaradi tega potrebujemo razvoj. Razvoj pa lahko pomeni dvigniti najnižjo stopnjo, ali pa zmanjšati razlike z

namenom zmanjšati nevarnost izbruha nasilja. Galtung je prepričan, da so te neenakosti že same po sebi nasilje, ne pa zato, ker bi lahko vodile v druge tipe nasilja, še posebej v nasilje, ki bi lahko ogrozilo položaj tistih, ki so na vrhu. Če obstaja takšen koncept nasilja, ki obenem pomeni boj za razvoj in bolj proti takšnemu nasilju, potem most med teorijo miru in teorijo razvoja obstaja. Ta most pa je po Galtungovem mnenju trdnejši od "etnocentrične, egoistične povezave, ki temelji na ideji 'moramo jih razviti, da se ne obrnejo proti nam'" (Galtung, 1975: 24).

Izpostavljenost Gandhijevi misli, kjer je Galtung to povezavo našel. Galtung ne najde drugega avtorja in državnika, ki bi se tako jasno boril proti direktnemu nasilju in nasilju, vgrajenem v družbene strukture. Na eni strani imamo namreč tiste, ki uporabljajo strukturno nasilje za preprečevanje direktnega; gre za t.i. tradicijo prava in reda. Na drugi strani pa imamo tiste, ki uporabljajo direktno nasilje za odpravo strukturnega nasilja; Galtung temu reče običajna revolucionarna tradicija. So pa tudi tisti, ki obžalujejo obe vrsti nasilja, stanje pa poskušajo popraviti s simpatijo do žrtev tako direktnega in strukturnega nasilja; krščanska karitas tradicija. Gandhi je bil v enaki meri nasprotnik vseh treh, bil je globoko proti nasilju. Rezultat tega je bil koncept nasilja, ki je temeljil na razliki med potencialno in dejansko samorealizacijo ljudi, še posebej pa na izogibnih vzrokih razlike med potencialnim in dejanskim. Tako lahko razlikujemo med nenadnim in namernim nasiljem akterjev, posameznikov in trajnim nasiljem, ki je vgrajeno v strukture. Možna je tudi operacionalizacija strukturnega nasilja, hitro smrt na bojišču in počasno smrt v Tretjem svetu, lahko postavimo na skupni imenovalc. To pa je bil, kot priznava Galtung, tudi namen.

5.2. STRUKTURNO NASILJE

"Nasilju, kjer obstaja akter, ki je povzročil nasilje bomo rekli osebno ali direktno, nasilju, kjer pa tega akterja ni, strukturno oz. indirektno. V obeh primerih so posamezniki lahko ubiti ali poškodovani, prizadeti ali oškodovani v obeh pomenih teh besed, na njih se lahko vpliva s strategijo korenčka in palice. Če lahko pri prvi vrsti nasilja posledicam sledimo do osebe kot akterja, pa pri drugi vrsti nasilja to ni smiselno. Ni nujno, da obstaja oseba, ki direktno škodi drugi osebi v strukturi. Nasilje je vgrajeno v strukturo in se kaže kot neenaka

moč, ter posledično kot neenake življenjske možnosti" (Galtung, 1975: 113-114).

Izhodišče Galtungove analize je veljavnost trditve, da je mir odsotnost nasilja. Oba pojma, tako negativni mir in pozitivni mir, pomenita odsotnost nasilja. Vse je torej odvisno od definicije nasilja. Galtung (1975: 110-111) pravi, "da je nasilje prisotno, ko se na človeška bitja vpliva tako, da so njihove dejanske telesne in mentalne sposobnosti pod nivojem potencialnih sposobnosti." Nasilje je prisotno takrat, ko je potencialno na višji ravni kot dejansko, razliki med njima pa se je možno izogniti. O prisotnosti nasilja pa ne moremo govoriti takrat, ko kljub nizki stopnji dejanske samorealizacije, ne moremo govoriti o obstoju določenega dejavnika, ki bi vplival na stopnjo samorealizacije, dejanska (nizka) stopnja samorealizacije je neizogibna. Potencialno stopnjo samorealizacije pa dosežemo z določeno količino informacij in virov. Informacije so tiste, ki pomagajo pri odločanju, viri pa so tisti, ki določeno odločitev lahko podkrepijo. Če so informacije in viri neenakomerno porazdeljeni, monopolizirani s strani določenih skupin ali razredov, potem lahko govorimo o padcu dejanskih sposobnosti pod raven potencialnih sposobnosti. V tem primeru obstaja nasilje v sistemu. Pojav strukturnega nasilja lahko povežemo s pazljivim kanaliziranjem informacij in virov stran od naporov približati dejansko stopnjo samorealizacije k potencialni.

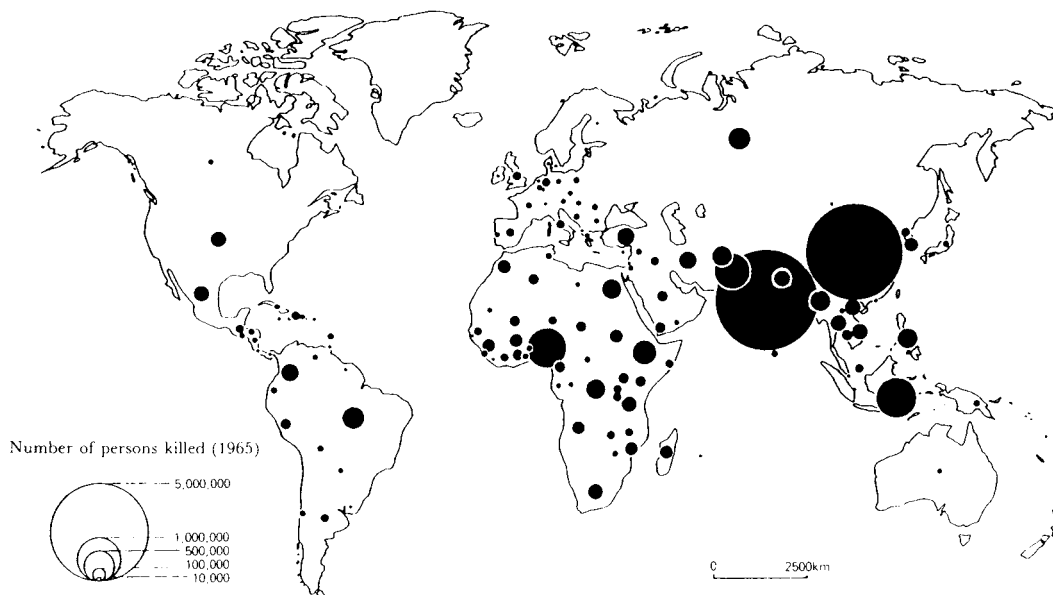
Razlikovanje med direktnim in strukturnim nasiljem je Galtung pojasnil z odgovorom na vprašanje, ali obstaja subjekt (oseba), ki nasilno deluje. Direktno nasilje je "tip nasilja, kjer je akter, ki povzroči nasilje, nasilje, kjer pa tega akterja ni, imenujemo strukturno nasilje" (Galtung, 1975: 113). Oba tipa nasilja imata lahko zelo podobne učinke, ljudje so poškodovani telesno, prizadeti mentalno, ali celo oboje, in mrtvi. Direktno nasilje je dejanje, dogodek, strukturno nasilje pa proces. Z obema vrstama nasilja se srečujejo praktično vse generacije prebivalstva Zemlje, le redki se srečajo z vojno, oboroženim nasiljem, kot pojavom, v katerem direktno nasilje prevzame veliko različnih in intenzivnih oblik, direktno nasilje se maksimizira. Strukturno nasilje pa lahko prizadene vse ali vsaj veliko generacij določenega področja, bodisi da je to področje celoten Tretji svet, bodisi da je to področje znotraj razvitih držav oz. znotraj nerazvitih držav.

Slika 3: Geografija direktnega nasilja

Vir: Johnston, O'Loughlin in Taylor (1987: 252)

Slika 4: Geografija strukturnega nasilja

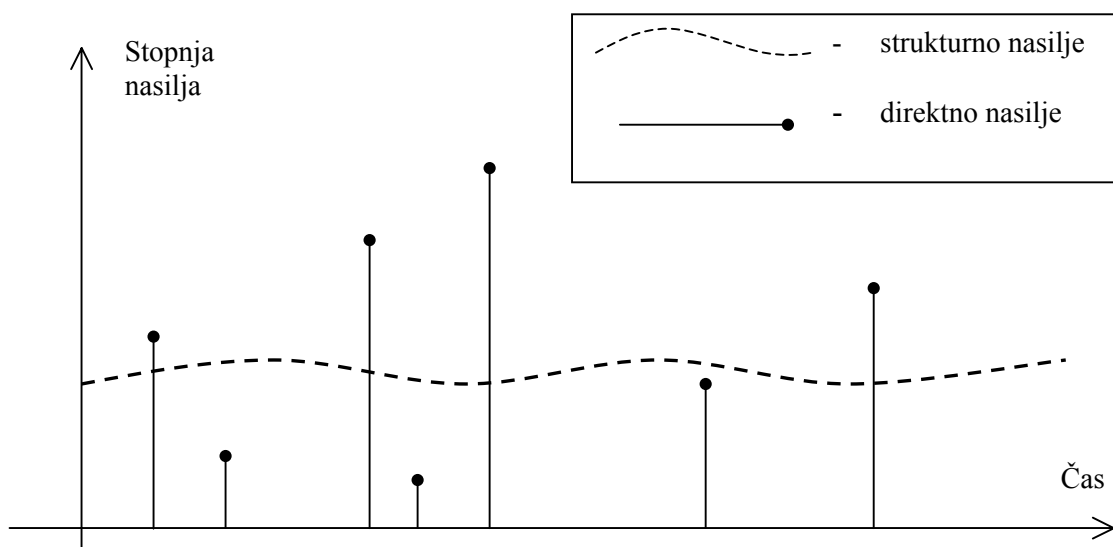

Vir: Johnston, O'Loughlin in Taylor (1987: 253)

Iz obeh slik se jasno vidijo posledice direktnega na eni, in strukturnega nasilja na drugi strani. Podatki so sicer precej stari, saj izhajajo iz leta 1965, vendar pa se stanje tudi 40 let pozneje ni bistveno spremenilo. Razmerje med žrtvami direktnega in

strukturnega nasilja ostaja zelo podobno, žrtev strukturnega nasilja je veliko več kot žrtev direktnega nasilja. Kljub temu je direktnemu nasilju posvečenega več zanimanja. Galtung (1975:117) pravi da je to zato, ker se direktno nasilje "prikazuje, vidi." Direktno nasilje se pojavlja in izginja, so obdobja ko ni nobenega oboroženega spopada, ko obstaja stanje negativnega miru. Strukturno nasilje pa je prisotno vselej, je neka stalnica, mogoče se te prisotnosti sploh ne zavedamo, je tiho nasilje, je orodje profesionalcev, direktno nasilje je orodje amaterjev.

Slika 5: Čas in dva tipa nasilja

Vir: Galtung (1975: 117).

Direktno nasilje predstavlja neko spremembo, dinamičnost, tudi nemirnost, hitro se pojavi in hitro izgine. Strukturno nasilje je manj opazno, izraža neko statičnost, mirnost. V statični družbi bo direktno nasilje opaženo, medtem ko je "strukturno nasilje lahko naravno tolikor, kolikor zrak okoli nas" (Galtung, 1975: 117). Prav nasprotno pa v dinamični družbi direktno nasilje lahko pomeni nekaj slabega in škodljivega, vendar pa je vseeno nekako v skladu s splošnim stanjem družbe. Strukturno nasilje pa je opaženo, saj "izstopa kot velika čer v reki, ki preprečuje prost pretok in ustvarja obilo vrtincev in turbulenc" (Galtung, 1975: 117). Iz tega izhaja, da je poudarek direktnemu nasilju bil dan v "statičnih družbenih sistemih, medtem ko je ideja strukturnega nasilja, v marksistični tradiciji, bila oblikovana v dinamičnih severozahodnih evropskih družbah" (Galtung, 1975: 117).

Za Galtungovo teorijo nasilja je značilno, da jo manj zanima subjekt nasilja, največ pozornosti je namenjeno objektu nasilja. Strukturno nasilje je takšno, kjer

subjekta nasilja ni možno natančno identificirati, objekt nasilja pa vsekakor obstaja, nasilje je vgrajeno v strukturo, posledice tega nasilja so vidne prav tako dobro kot posledice direktnega nasilja. Galtung razvije tri tipologije direktnega nasilja, prva se nanaša na uporabljena sredstva, druga pa na obliko organizacije. Pomembnejša je tretja¹⁴ tipologija, ki se osredotoča na tarčo, na človeško bitje, ta tipologija je "bolj sistematična" (Galtung, 1975: 118). Podobno lahko seveda naredimo tudi za strukturno nasilje. Če sprejmemo domnevo, da je za strukturnim nasiljem neenakost, še posebej v razdelitvi moči, potem je to neenakost možno meriti. Neenakost je zelo obstojna, vprašanje je torej kaj še, poleg grožnje direktnega nasilja in uporabe le-tega, vzdržuje to neenakost. Za razumevanje strukturnega nasilja je po Galtungovem mnenju nujno razumevanje znanosti o družbeni strukturi ter znanosti o stratifikaciji.

5.2.1. Družbena struktura in stratifikacija

Galtung se sam označi za strukturalista, saj vidi

"konflikt v globljem pomenu kot nekaj, kar je vgrajeno v strukturo, in ne v ljudi... Kolonializem je bila struktura, in kasta je bila struktura; obe sta sestavljeni iz posameznikov, ki opravljajo svoje naloge v skladu z njihovimi vlogami ali statusi.... Zlo se je nahajalo v strukturah, ne v osebi, ki je izvajal svoje naloge.... Izkoriščanje je

¹⁴ Tabela 2: Tipologija osebnega telesnega nasilja

Osredotočena na anatomijo	Osredotočena na fiziologijo
1. udarjanje (najprej boj, pesti, nato katapult)	1. zanikanje dostopa do zraka (zadušitev, obešanje)
2. trganje (rezanje, raztegovanje)	2. zanikanje dostopa do vode (dehidracija)
3. prebadanje (noži, puščice, naboji)	3. zanikanje dostopa do hrane (stradanje zaradi sankcij, obleganja)
4. gorenje (požig, plamen)	4. zanikanje možnosti gibanja
5. zastрупitev (hrana, voda, bojni plini)	a) omejevanje telesa (verige, plini)
6. uničenje (jedrska eksplozija)	b) omejevanje prostora (zapor, pripor, izgon)
	c) nadzor uma (živčni plini, pranje možganov)

Vir: Galtung (1975: 118)

nasilje, vendar pa je precej jasno, da Gandhi izkoriščanje vidi kot strukturno razmerje in ne namerno zlo, ki so ga zli ljudje povzročili nedolžnim žrtvam" (Weber, 1999: 356).

Lind (2001: 3) razlikuje strukturno in sociobiološko teorijo konflikta. Galtunga in Curla šteje v prvo skupino, za katero je značilno, da izvor konfliktov vidi predvsem v okolju in določenih strukturah, v katerih se nahajajo akterji, kot so revščina, diskriminacija, omejen dostop do storitev socialnega sektorja, kot so izobraževanje in zdravstvena oskrba. Te strukture so lahko ekonomske, družbene, psihološke, legalne in religiozne, strukturno nasilje pa nastaja zaradi načina na katerega je družba upravljana.

Mass Weigert (1999: 433) trdi, da Galtungovo razumevanje pojma struktura sovpada s skupnim razumevanjem tega pojma v družbenih znanostih, kar pomeni da uporablja strukturo ko označuje mrežo razmerij med komponentami družbenega sistema. Leta 1985 je Galtung zapisal da so strukture "sistemi znotraj katerih lahko posamezniki naredijo veliko škode drugim človeškim bitjem ne da bi to sploh nameravali, ampak s tem da opravljajo svoje delo, kot je opredeljeno znotraj določene strukture" (Mass Weigert, 1999: 433). Na drugem mestu pa Galtung (1996: 8) zapiše, "da je struktura medij skozi katerega se prenaša nasilje, podobno polju gravitacije, elektrike in magnetizma v fiziki." Takšna definicija predpostavlja oz. pomeni, da strukturo razumemo kot družbeno dejstvo, kot nekaj neodvisnega od posameznikov, ki določeno strukturo sestavljajo.

Galtung je razvil tudi tipologijo družbene strukture, pri uporabi isto analitično orodje, kot ga je Parsons (1951), to je majhno število dihotomij (pri Galtungu sta dve), ki ju kombiniramo in dobimo štiri tipe družbe. Za podrobnejšo analizo Galtung uporablja sociološko tradicijo interakcije kot izmenjave vrednot, z izmenjavo vrednot pa je povezana tudi sprememba znotraj posameznega akterja, nekatere vrednote se ponotranjijo in postanejo del vrednotnega sistema. Razlika med količino izmenjave vrednot in količino ponotranjenja vrednot vpliva na vključene v interakciji. Če je ta razlika velika, potem je interakcija neenakopravna oz. vertikalna, če je razlika majhna ali je celo ni, je interakcija enakopravna oz. horizontalna. V prvem primeru govorimo o izkoriščevalskem razmerju, v drugem pa o enakopravnem razmerju. Galtung je za svojo tipologijo družbenih struktur uporabil dihotomiji neenakost – enakost in uniformnost – različnost.

Tabela 3: Tipi družb glede na razmerje med obliko interakcije in obliko mobilnosti

Model družbe	Konzervativna	Liberalna	Skupnostna	Pluralna
Oblika interakcije	Zgolj vertikalna	Vertikalna in horizontalna	Zgolj horizontalna	Horizontalna z ločitvijo
Oblika mobilnosti	Ne obstaja, zamenjava iz iste pozicije (načelo senioritete)	Vertikalna mobilnost, izbirajo ostali	Ne obstaja, zamenjava iz iste pozicije (avtomatska)	Horizontalna mobilnost, izbiraš sam
Splošna oblika	Uniformnost, kolektivizem, neenakost	Različnost, individualizem, neenakost	Uniformnost, kolektivizem, enakost	Različnost, individualizem, enakost

Vir: prirejeno po Galtung (1977: 19)

Poglejmo sedaj podrobneje še bistvene značilnosti vsakega od tipov družb (Galtung, 1977: 19-20). Tako je za **konzervativno družbo** značilno, da je struktura statična, mobilnosti ni, saj so posamezniki na pripisanih pozicijah. V takšni družbi je cilj služiti celotni družbi, takšna družba je srednjeveška družba. V **liberalni družbi** je struktura preobremenjena zaradi vertikalne mobilnosti. Posamezniki so uvrščeni v določen razred na podlagi principa pripisovanja, vendar mobilnost ni omejena, posamezniki se lahko pomikajo tako navzgor kot navzdol. Kombinacija vertikalne mobilnosti in individualizma rezultira v tekmovanju, ki temelji na izvirnosti. Primer takšnih družb so razvite demokracije. Glavne značilnosti **skupnostne, komunalne družbe** so da mobilnost praktično ne obstaja, to pa ne pomeni, da je struktura takšne družbe statična. Cilj je solidarnost z drugimi, ne pa tekmovanje ali dominacija. Primer takšnih družb so npr. LR Kitajska, DR Vietnam, in pogojno tudi Kuba. Kot možno obliko družbene strukture v prihodnosti pa Galtung omenja **pluralistično družbo**, v kateri obstaja horizontalna mobilnost, ki dosega najvišjo možno raven. Izkoriščanja praktično ni, prav tako pa nihče ni omejen z vezmi solidarnosti in uniformnosti.

Gre za precej podoben model razvoja družbe, kot sta ga razvila Marx in Engels, torej modelu fevdalne, kapitalistične, socialistične in komunistične družbe, omeniti pa moramo dve pomembni razliki. Prva razlika je, da v marksistični analizi središče predstavlja en določen vidik družbene strukture, to je struktura proizvodnje, medtem ko

Galtungova shema poskuša biti širša, v svojo analizo skuša zajeti čim več vidikov družbene strukture, ne se omejiti zgolj na strukturo proizvodnje. Druga razlika pa je da marksistična shema razvoja družbe predpostavlja oz. vsebuje teorijo sukcesije, gre torej za deterministično teorijo, edini vrstni red razvoja družbe je od fevdalne, prek kapitalistične in socialistične do komunistične družbe, medtem ko Galtung takšne postavke v svojem modelu ni sprejel.

Kot temeljne ideje znotraj znanosti o družbeni strukturi pa Galtung (1975: 120) našteje pojme *akterja*, *sistema*, *strukturnega ranga* in *stopnje*. Akterji poskušajo doseči svoje cilje, organizirani so v sistemih na ta način da med njimi poteka interakcija v teh sistemih. Ta interakcija med dvema akterjema pa ne poteka le v enem sistemu, dva akterja (državi) sodelujeta na političnem področju (OZN) in tudi na ekonomskem področju ter na kulturnem področju. Skupek vseh sistemov, na katerih poteka interakcija med določenimi akterji, je struktura. V tej strukturi pa ima lahko nek akter visok rang, spet v drugi strukturi nizek rang.

Družbena stratifikacija je posebna oblika družbene neenakosti in pomeni, da so družbene skupine rangirane na hierarhični lestvici, ponavadi na temelju količine moči. Družbena neenakost se nanaša na obstoj družbeno ustvarjenih neenakosti, stratifikacija je specifična oblika neenakosti. Položaj v sistemu stratifikacije pa temelji na količini moči, ki jo določen akter poseduje. Če sedaj to primerjamo z Galtungovo (1975: 114) trditvijo, "da je nasilje vgrajeno v strukturo in se kaže kot neenaka moč in posledično neenake življenjske možnosti... Moč odločanja o distribuciji virov je neenakomerno razporejena," vidimo da tako v teoriji stratifikacije kot teoriji strukturnega nasilja koncept moči zavzema osrednje mesto.

Galtung moč razume kot interakcijsko razmerje, pravi da "obstaja na tisoče definicij tega koncepta, med katerimi je tudi znamenita Webrova, naša definicija nikakor ni izvorna. Moč sistema je v njegovem potencialu vplivanja, to je v potencialu, da drugemu sistemu vsiliš svojo voljo. Glede na to, da so si sistemi lahko precej različni med sabo, se bo tudi ta potencial razlikoval glede na sistem, na katerega bo želel vplivati. Moč je bolj relacijski koncept, kot pa lastnost določenega sistema" (Galtung, 1980: 39). Galtung (1996: 2) loči štiri tipe moči, in sicer moč kulture, ki prepričuje akterje, kaj je prav in kaj je narobe, ekonomsko moč, ki uporablja metodo korenčka, politično moč, ki pomeni sprejemanje odločitev ter vojaško moč oz. silo z metodo palice. Moč, ki jo nek akter

poseduje uporabljiva v interakciji z drugimi akterji. To nas pa pripelje do pojma stratifikacije.

Stratifikacija je neenakost, ki temelji na razliki v količini moči. Galtungov članek o imperializmu se začne z navajanjem dveh dejstev o svetu, to sta "enormna neenakost, znotraj držav in med državami v skoraj vseh pogojih življenja ljudi, vključujoč moč o odločanju o teh življenjskih pogojih; ter odpornost te neenakosti, da se spremeni" (Galtung, 1980: 437). Oblika stratifikacije in "posebna oblika sistema dominacije je imperializem.... Imperializem bomo razumeli kot razmerje dominacije med kolektivitetami, še posebej med državami.... Imperializem je vrsta v rodu dominacije in razmerij moči" (Galtung, 1980: 437). V sociologiji mednarodnih odnosov je družbeno okolje mednarodni sistem, enote pa države. V mednarodnem sistemu je stratifikacija posledica dinamike nacionalnih procesov, oblik interakcije med državami, in dinamike samega mednarodnega sistema. Vendar pa je "imperializem le eden od načinov dominacije ene države nad drugo. Je relativno stabilen sistem. Države so povezane med sabo v (trajnem) sistemu zaradi stabilizacijskih faktorjev vgrajenih v ta sistem skozi mehanizem fevdalne strukture interakcije" (Galtung, 1980: 457).

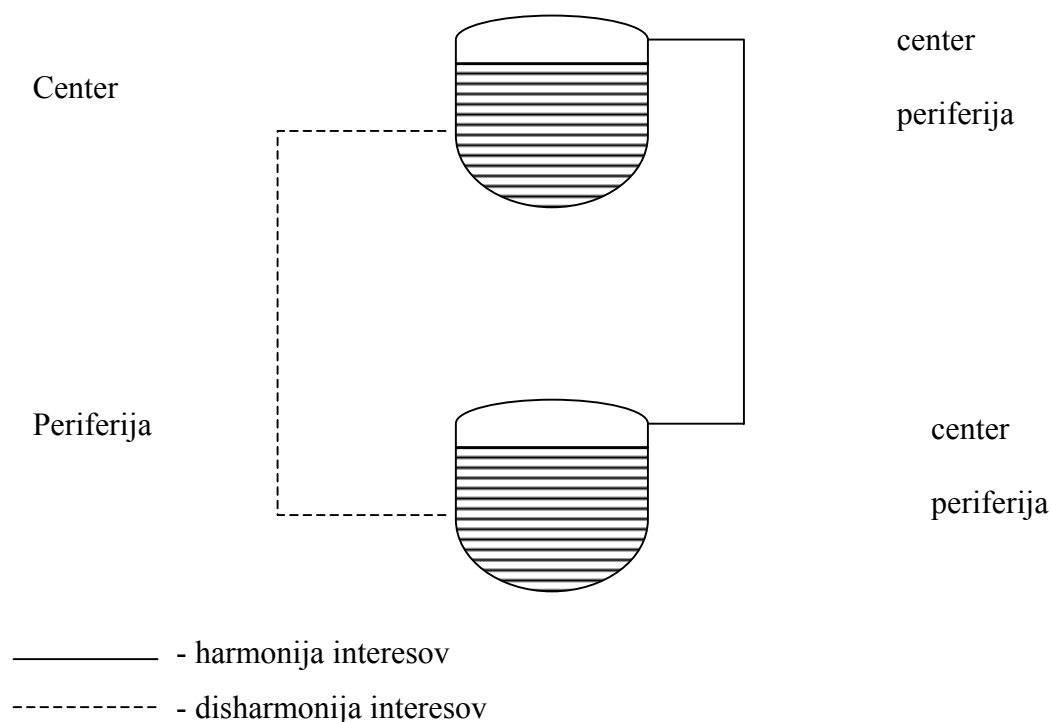
"Imperializem je razmerje med državo Centra in državo Periferije tako da:

- 1. obstaja harmonija interesov¹⁵ med centrom v državi Centra in centrom v državi Periferije*
- 2. disharmonija interesov v državi Periferije je večja kot v državi Centra*
- 3. obstaja disharmonija interesov med periferijo v državi Centra in periferijo v državi Periferije" (Galtung, 1980: 441)*

---

¹⁵ Harmonija interesov obstaja, če sta strani povezani na tak način, da se razlika v življenjskih pogojih med njima zmanjšuje proti nič. Disharmonija interesov pa obstaja, če sta dve strani povezani na tak način, da se razlika v življenjskih možnostih med njima povečuje.

Slika 6: Struktura imperializma

vir: Galtung (1980: 441)

Temeljna ideja tega modela imperializma je (Galtung, 1980: 442-443), da ima center v državi Centra most z državo Periferije, ta most povezuje oba centra, center Periferije je povezan s centrom Centra. Oba centra sta povezana z najboljšo možno vezjo, to je harmonijo interesov. Osnovne značilnosti imperializma Galtung opiše na naslednji način. V državi Periferije se center razvija in raste bolj kot periferija. Vendar pa center v Periferiji predstavlja zgolj posrednika, ki vrednost (npr. surovine) posreduje v državo Centra. Ta vrednost ostane v centru Centra, nekaj pa je pride tudi do periferije Centra. V državi Centra obstaja manj disharmonije interesov kot v državi Periferije, zato je takšna ureditev tudi v interesu periferije Centra. Najpomembnejše pa je, da se periferija Centra vidi bližje centru Centra, kot pa periferiji Periferije. O povezovanju, ali celo kakšnem zavezništvu med obema periferijama ne moremo govoriti, posledica takšne ureditve pa je da država Centra postaja bolj, država Periferije pa manj kohezivna celota. Oba centra sta povezana med sabo, prav tako je povezana periferija Centra s centrom v lastni državi. Precej zavajajoča pa je po Galtungovem mnenju ugotovitev, da obstaja disharmonija interesov med državo Centra kot celoto in državo Periferije kot celote, saj vodi k opredelitvi imperializma kot zgolj mednarodnega razmerja, ne pa kot

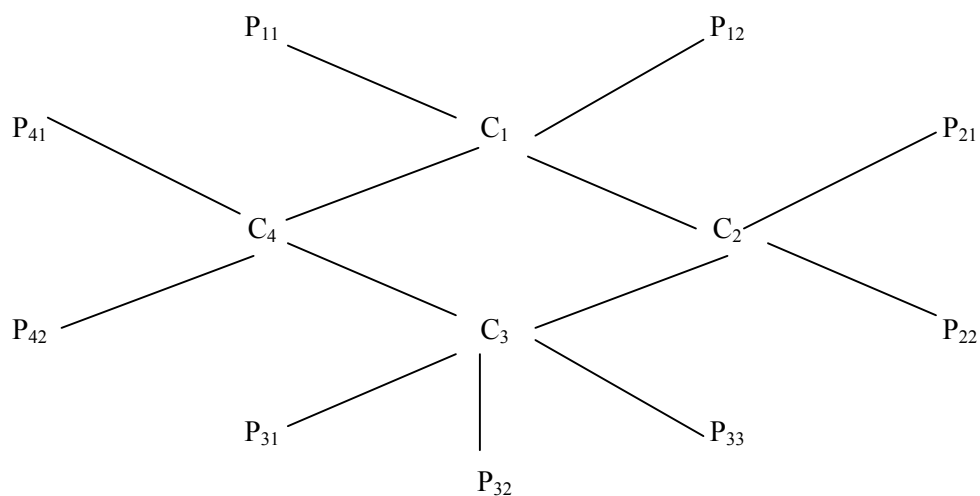
kombinacije znotraj državnih in mednarodnih razmerij. Strukturno nasilje je del čistega tipa imperialističnega razmerja.

Obstajata dva temeljna mehanizma imperializma (Galtung, 1980: 444-453), ki se ukvarjata z razmerjem med vključenimi stranmi, torej državami. Prvi mehanizem je princip vertikalnega interakcijskega razmerja, drugi mehanizem pa je princip fevdalne strukture interakcije. Temelj interakcije je, da imajo ljudje in države različne dobrine, s katerimi lahko sodelujejo v procesu interakcije, oz. v menjavi. Nekatere države so proizvajalke nafte, druge strojev, do izmenjave teh dobrin pride na podlagi principa komparativnih prednosti. Interakcija, menjava med državama je lahko simetrična¹⁶ ali asimetrična, kar ugotovimo na podlagi dveh faktorjev: (1) menjava dobrin med akterji – učinki na razmerje med akterjema, in (2) učinki znotraj akterja. Učinke prvega faktorja najpogosteje analiziramo z ekonomskega vidika, najpomembnejša pa je primerjava v smislu, kateri od akterjev ima večje koristi od interakcije. Učinke znotraj akterja pa ločimo glede na njihovo naravo, na akterja lahko vplivajo pozitivno, negativno, ali pa nimajo vpliva. Vertikalna interakcija je glavni vir neenakosti v svetu, mehanizem fevdalne strukture interakcije pa je faktor, ki vzdržuje in krepi to neenakost. Takšno strukturo interakcije pogojujejo štiri pravila: (1) interakcija med Centrom in Periferijo je vertikalna; (2) interakcija med Periferijo in Periferijo ne obstaja; (3) multilateralna interakcija ne obstaja; (4) interakcijo z ostalim svetom je monopoliziral Center z dvema implikacija: prva je ta, da interakcija Periferije z državami drugega Centra ne obstaja, druga pa je, da interakcija centra in Periferije z državami Periferije, ki pripadajo drugim državam Centra, ne obstaja. Shematično to izgleda takole.

---

¹⁶ interakcija je simetrična oz. enakovredna, takrat in samo takrat, ko so celotni učinki med akterji in znotraj akterjev, ki jih pridobijo s procesom interakcije, enaki.

Slika 7: Fevdalna center – periferija struktura

vir: Galtung (1980: 450)

Implikacije takšne strukture so, da vsaki državi Centra "pripada" določeno število držav Periferije, pri čemer je to število lahko večje ali manjše. Obstaja pa tudi pravilo interesnega področja in neinterveniranja držav določenega Centra v interesno področje držav drugega Centra.

"Očitno je, da čimbolj izpopolnjeni mehanizmi imperializma delujejo znotraj in med državami, to pomeni tem manj odkritega zatiranja, in tem manjša je lahko skupina centra, glede na celotno vključeno populacijo. Samo nepopoln, amaterski imperializem potrebuje orožje; profesionalni imperializem temelji na strukturnem, ne pa na direktnem nasilju" (Galtung (1980: 453).

Glede na tip izmenjave med državami Galtung (1980: 453-456) loči pet tipov imperializma.

O *ekonomskem imperializmu* smo precej povedali v delu, v katerem smo ta tip imperializma uporabljali za ponazoritev definicij in mehanizmov.

Politični imperializem je precej jasen pojem, saj gre za princip države matice. V tej državi se sprejemajo odločitve, oblikujejo modeli političnega odločanja, državam Periferije pa preostane izvrševanje teh odločitev in prenašanje modelov odločanja v lastno strukturo. Politična moč države Centra je večja od moči držav(e) Periferije, ta politična moč omogoča sprejemanje odločitev, ki niso nujno najprimernejše za države

Periferije.¹⁷ Pomembna je delitev dela, v državah Centra se sprejemajo odločitve, v državah Periferije je potrebno te odločitve uresničiti.

Tesno sta povezana ekonomski vidik imperializma in *vojaški imperializem*. Države Centra v ekonomskem smislu so ponavadi tudi države Centra v vojaškem smislu, saj imajo le-te najboljše tehnološke zmogljivosti za razvoj orožja. Vojaško močnejše države zagotavljajo šibkejšim zaščito, varnost, od držav Periferije pa se pričakuje disciplina. Pri vojaškem imperializmu ne gre samo za odvisnost države Periferije od države Centra v smislu zagotavljanja varnosti ali zagotavljanja tehnoloških sredstev, ampak gre tudi za človeški faktor.¹⁸

Četrty tip je *komunikacijski imperializem*, poudarek v preučevanju je dan fevdalni strukturi interakcije, ki obvladuje večino svetovne komunikacije in transporta. Pomembnejša pa je vertikalna narava delitve na področju komunikacij in transporta. Zastarela sredstva komuniciranja in transporta se lahko vedno prodajo Periferiji kot del širše vertikalne strukture trgovine/pomoči, skupaj s sredstvi proizvodnje (ekonomski sektor), sredstvi uničenja (vojaški sektor) in sredstvi ustvarjanja (kulturni sektor). Na ta način Periferija nikoli ne doseže stopnje razvoja Centra v približno istem časovnem obdobju. Na področju medijev, pa se Periferija pojavlja kot proizvajalec dogodkov in potrošnik novic, Center pa kot lastnik sredstev komuniciranja, ki proizvaja novice na podlagi dogodkov iz Periferije.

Peti tip imperializma je *kulturni imperializem*, podtip tega je znanstveni imperializem. Delitev dela med učiteljem in učenci je znana, vendar pa sama delitev dela ni tista, ki določa imperializem, temveč je to lokacija učiteljev in učencev. Če Center zagotavlja učitelje in definira, kaj je pomembno naučiti se, Periferija pa vedno zagotovi učence, potem lahko govorimo o kulturnem imperializmu. Avtonomija je značilnost Centra, državam Periferije preostane odvisnost, neavtonomija. Znanstveni

---

¹⁷ Primer takšnih odločitev, ki so kombinacija ekonomskega in političnega imperializma so po Eliasovem (1999: 659) mnenju, programi strukturnega prilagajanja, ki jih vodijo zunanje politike ZDA in mednarodnih finančnih institucij kot sta Mednarodni denarni sklad in Svetovna banka. Gre za tujo pomoč, ki povečuje javni dolg države, politični vrh držav prejemnic pa zaradi tega sprejema ukrepe, ki prizadenejo najrevnejše sloje prebivalstva, to pa je večina prebivalstva. Programe strukturnega prilagajanja razumemo kot obliko strukturnega nasilja, koristi od teh programov imajo lokalne elite in multinacionalne korporacije.

¹⁸ Ta človeški faktor se kaže v načinu urjenja oboroženih sil držav Periferije. To nalogo pogosto opravljajo svetovalci, inštruktorji iz držav Centra.

imperializem¹⁹ deluje kot struktura, v kateri ima Periferija vlogo objekta, predmeta preučevanja, Center pa na podlagi zbranih podatkov proizvaja končne izdelke (knjige, časopise, revije,...) in jih "pošilja" uporabniku, to je Periferiji. Če je narava in namen znanstvenega preučevanja oskrbovati Center z informacijami, ki so lahko uporabljene na ekonomskem, vojaške in političnem področju za vzdrževanje imperialistične strukture, lahko ugotovimo, da je slika kulturnega imperializma precej jasna.

Imperializem Galtung (1980: 457-462) razdeli v tri evlucijske faze.

Tabela 4: Faze imperializma v zgodovini

Faza	Zgod. obdobje	Oblika	Ime faze
I.	Preteklost	<i>Okupacija:</i> center periferije je dejansko sestavljen iz ljudi centra Centra, ki sodelujejo v okupaciji	Kolonializem
II.	Sedanost	<i>Organizacija:</i> interakcija med centrom Centra in centrom Periferije poteka skozi medij organizacije	Neo-kolonializem
III.	Prihodnost	<i>Komunikacija:</i> interakcija med centrom Centra in centrom Periferije poteka skozi mednarodno komunikacijo	Neo-neo-kolonializem

Vir: Galtung (1980: 457)

V vseh treh fazah obstaja povezava med centrom države Centra in centrom države Periferije, različne so oblike skozi katere se imperializem ohranja. V večjem delu človeške zgodovine komunikacija ni potekala s takšno hitrostjo kot poteka sedaj. Natančen nadzor nad določeno državo (območjem) je bil mogoč le s fizično prisotnostjo centra Centra v Periferiji. Šlo je za stalno naselitev določenih interesnih področij, dominacija se je izvajala na terenu. Z razvojem komunikacijskih sredstev je takšna oblika kolonializma izgubila na veljavi. Z iznajdbo parnega stroja je prišlo do novih transportnih sredstev, ki so Evropejcem dale odločilno prednost pred ostalimi regijami, kolonializem se je lahko usidral trdneje. S procesom dekolonizacije je prišlo do

¹⁹ "Znanost o človeški kulturi, kulturologija, je še danes razdeljena na humanistične vede, ki preučujejo 'višje' civilizacije, in socialno antropologijo, ki preučuje 'nižje civilizacije'" Galtung (1996: 208).

neokolonializma, nadzor ni več direktni nadzor, ampak gre za kontrolo preko sredstev transporta (in komunikacije), ki povezuje center Centra in center Periferije. Ta nadzor je manj konkretne oblike, manj otipljiv, ni več fizične prisotnosti, povezava je prevzela obliko mednarodnih organizacij.²⁰ To pa ne pomeni, da bodo vse mednarodne organizacije imele to vlogo, ali jo bodo res imele je odvisno od stopnje delitve dela znotraj organizacije in stopnje do katere je organizirana fevdalno. V prihodnosti pa po Galtungovem mnenju lahko pride do razgraditve mednarodnih organizacij. Na njihovo mesto bodo stopila ad hoc "komunikacijska zavezništva", ko se bodo zainteresirani akterji znašli v mreži komunikacij, ne da bi se bilo povezati v trajnejše institucionalne oblike, ki bi jih s svojim obstojem lahko ovirale.

5.2.2. Mehanizmi strukturnega nasilja

Galtung (1975: 120-122) loči šest faktorjev, ki služijo vzdrževanju neenake razporeditve, imenuje jih tudi mehanizmi strukturnega nasilja. Ti mehanizmi so: (1) *linearni rangirni red* – rangirni red je zaključen, ne pušča nobenih dvomov, kateri od akterjev je prevladujoči v določenem paru akterjev: nelinearni, piramidni rangirni red omogoča več fleksibilnosti v sistemu; (2) *aciklično interakcijsko pravilo* – vsi akterji so povezani med sabo, vendar je enosmerna komunikacija edina pravilna smer interakcije: moč akterja pa bi se zmanjšala tudi, če bi akterjem z nižjim rangom bila omogočena neposredna interakcija; (3) *povezava ranga in središčnosti* – višji kot je rang akterja v sistemu, bolj centralna je njegova pozicija v interakcijski mreži: če akter z najvišjim rangom slučajno ne bi imel centralne pozicije v interakcijski mreži bi to zmanjšalo njegovo moč; (4) *skladnost med sistemi* – interakcijske mreže so si med sabo podobne: če sistemi niso skladni, temveč se razlikujejo v strukturi, akterji ne bodo mogli tako enostavno generalizirati vzorcev interakcije, temveč bo to zahtevalo več fleksibilnosti, manj bo določenega načina ravnanja (npr. servilnosti, ustrežljivosti); (5) *soglasje*

---

²⁰ Po Galtungovem mnenju (1980: 458) lahko zelo dobro identificiramo organizacije za vseh pet tipov imperializma. Za ekonomski tip imperializma so najbolj značilne nevladne ali vladne multinacionalne korporacije. Za politični tip, veliko mednarodnih vladnih organizacij. Za vojaški tip imperializma so značilni različni sistemi vojaških zavezništev, sporazumov in organizacij. Komunikacijski tip imperializma povezujemo z organizacijami, ki se ukvarjajo s transportom, prav tako pa velike medijske hiše. Nekatere nevladne mednarodne organizacije pa lahko povežemo s kulturnim imperializmom.

rangov – če je akter visoko v enem sistemu, teži k temu, da bo visoko tudi v drugem sistemu, v katerem sodeluje: če med rangi obstaja nesoglasje, so vzorci neenakosti manj obstojni in močni, količina neravnotežja v sistemu pa teži k razkroju kakršnekoli stabilnosti; (6) *podvajanje rangov med ravnmi* – akterje na ravni n-1 na ravni n predstavlja akter z najvišjim rangom na ravni n-1: državo na najvišjih srečanjih ponavadi predstavlja predsednik, redko npr. zunanji minister.

Družbeni sistemi imajo tendenco da razvijejo vseh šest mehanizmov. Obstaja vzorec za povečanje neenakosti, v nekaterih strukturah je ta tendenca lahko tako močna, da so najnižji rangi deprivilegirani do takšne mere, da je pod vprašaj postavljen celo njihov obstoj. Neenakost v takšnem pomenu zavzema obliko različnih stopenj obolevnosti in umrljivosti, pa naj je to med posamezniki znotraj države, ali med državami v mednarodnem sistemu. Galtung takšnim strukturam reče fevdalne strukture, kar pa je v bistvu le drugo poimenovanje za hierarhične strukture.

5.2.3. Tipologija strukturnega nasilja

Na nasilje lahko gledamo s perspektive prejemnika in oddajnika. Če obstaja oddajnik, ki povzroča nasilje oz. nasilno deluje, potem lahko govorimo o direktnem nasilju, če pa tega oddajnika ne moremo identificirati, govorimo o strukturnem oz. indirektnem nasilju. Strukturno nasilje izhaja iz same družbene strukture, iz strukture med posamezniki, med družbami in skupinami družb. Obstaja pa tudi strukturno nasilje v posamezniku, nenamerno notranje nasilje, ki izhaja iz osebnostne strukture. Dve glavni obliki strukturnega nasilja sta znani iz politike in ekonomije, to sta represija in eksploatacija. "Strukturno oz. indirektno nasilje je vgrajeno v posameznika, družbene in globalne sisteme in je nenamerno. Ločimo pa politično strukturno nasilje oz. represijo, ekonomsko strukturno nasilje oz. eksploatacijo, poleg tega pa še strukturno penetracijo, segmentacijo, fragmentacijo in marginalizacijo, ter horizontalno strukturno nasilje" (Galtung, 1996: 31). Odsotnost strukturnega nasilja Galtung (1996: 32) opredeli kot "strukturni pozitivni mir, stanje v katerem svoboda zamenja represijo, enakost eksploatacijo, vse to pa okrepiamo z dialogom namesto penetracije, integracijo namesto segmentacije, solidarnostjo namesto fragmentacije in participacijo namesto marginalizacije."

Tipologijo strukturnega nasilja lahko povzamemo po Galtungu (1996: 197), ki jih je naredil s pomočjo štirih razredov osnovnih človekovih potreb. Ti štirje razredi so potreba po preživetju, zanikanje te potrebe pomeni smrt, potreba po ugodju, zanikanje te potrebe je beda, morbidnost, potrebe, ki se nanašajo na osebnost, identiteto, zanikanje teh potreb pomeni odtujitev in potreba po svobodi, zanikanje te potrebe je represija. S tem pridemo do osmih tipov nasilja, pri čemer je veliko težje narediti tipologijo za strukturno nasilje.

Tabela 5: Tipologija nasilja glede na izpolnjevanje temeljnih človekovih potreb

	Potreba po preživetju	Potreba po ugodju	Potreba po identiteti	Potreba po svobodi
Direktno nasilje	Ubijanje	Sankcije, obleganje, beda	Desocializacija, resocializacija, drugorazredni državljani	Represija, izključitev iz družbe
Strukturno nasilje	Eksploatacija A (močna)	Eksploatacija B (šibka)	Penetracija, segmentacija	Marginalizacija, fragmentacija

Vir: Galtung (1996: 197)

Galtung (1996:197) sam pravi da je to antropocentrična tipologija, dodali bi lahko še peti stolpec, ki bi se nanašal na naravo. Ekološko ravnotežje odgovarja vsoti vseh štirih razredov človekovih potreb, če ekološkega ravnotežja ni, govorimo o ekološki degradaciji, posledično pa tudi o človeški degradaciji. Študije nasilja, kljub temu da preučujejo precej grozljive stvaritve človeka, so in morajo biti del mirovnih študij, saj tako kot patologija v medicinski znanosti, reflektirajo realnost, ki jo je potrebno spoznati in razumeti.

Eksploatacija je arhetipska nasilna struktura, pomeni pa, da nekateri iz procesa interakcije dobijo veliko več kot drugi. Te, ki dobijo več Galtung imenuje topdogs²¹,

²¹ Grad (1998: 1133) samostalnik topdog prevede kot socialno močnejši, višji; underdog pa je po Gradu (1998: 1183) prikrajšanec, oškodovanec, žrtev socialne krivice. V diplomskem delu pa za samostalnik underdog uporabljamo pridevnik deprivilegirani v samostalniških in pridevniških oblikah, za pojem topdog pa uporabljamo pridevnik privilegirani v samostalniških in pridevniških oblikah

tiste, ki dobijo manj pa imenuje underdogs, menjalno sredstvo pa je stopnja zadovoljitve osnovnih človekovih potreb. Če deprivilegirani v tem procesu, zaradi značaja interakcije, umrejo, potem lahko govorimo o eksploataciji tipa A, torej močni eksploataciji, s hujšimi posledicami. Eksploatacija B, oz. šibka eksploatacija pa označuje stanje, v katerem so deprivilegirani odrinjeni v trajno stanje bede, ki običajno obsega podhranjenost in bolezni. Vzroki, zakaj ljudje umirajo, pa so lahko različni. V Tretjem svetu je to predvsem zaradi diareje in slabega imunskega sistema, v razvitem svetu, prav tako izogibno in prehitro, zaradi bolezni srca in ožilja, malignih tumorjev. Vse to se dogaja znotraj kompleksnih struktur, na koncu dolgih vzročnih krogov in verig. Nasilna struktura pušča sledi ne samo na človeškem telesu, zaznamuje tudi razum in duha. Procesi penetracije, segmentacije, marginalizacije in fragmentacije so lahko del eksploatacije, lahko pa so samostojni procesi, ki krepijo strukturne komponente. Ti štirje procesi pa delujejo tako, da ovirajo graditev skupne zavesti in preprečujejo mobilizacijo, to je dve stanji, ki sta nujno potrebni za boj proti eksploataciji. Penetracija pomeni vgrajevanje, implantiranje privilegiranih v deprivilegirane, v kombinaciji s procesom segmentacije, ki deprivilegiranim daje le omejen pogled na stanje stvari, poskrbi za prvi del naloge, torej preprečuje grajenje skupne zavesti. Marginalizacija odrija deprivilegirane stran od centrov odločanja, fragmentacija pa je proces, ki deprivilegirane ločuje med sabo. S tem Center Periferiji onemogoča mobilizacijo, kar pomeni da se šibke države le s težavo prebijejo iz izolacije, odvisnosti in poslušnosti.

Strukturno nasilje je dejstvo, to nasilje obstaja v strukturnem konfliktu. Osnovna kontradikcija v takšnem konfliktu je vertikalnost strukture, represija (svobode) v političnem smislu in eksploatacija v ekonomskem smislu. Takšno represivno/eksploatacijsko strukturo pa podpirajo še ostale oblike strukturnega nasilja, to so penetracija in segmentacija, ki preprečujeta grajenje skupne zavesti, ter fragmentacija in marginalizacija, ki preprečujeta organiziranje tistih, ki so spodaj. Kako preprečiti nastanek oz. kako rešiti konflikt, v katerem obstaja strukturno nasilje? Galtung (1996: 93-94) najde rešitev v Gandhijevi teoriji, njegov model reševanja strukturnega konflikta ima štiri korake. Prvi korak je *konfrontacija*, pomeni pa izbiro tistega problema, ki pooseblja celoten konflikt. Drugi korak je *boj*, ki ga moramo voditi z nenasilnimi sredstvi, mir moramo doseči z mirnimi sredstvi. Konflikt lahko rešimo le, če so vse strani prepričane, da druge strani ne morejo prisiliti k podreditvi. Tretji korak je *ločevanje* (decoupling), rez vezi z represorjem in/ali izkoriščevalcem. To je v bistvu Gandhijevo nesodelovanje (non-cooperation). Temeljni namen te faze je grajenje

avtonomije in sposobnosti za samozadostnost tistih, ki so spodaj. S tem postajajo manj zatirani in izkoriščani, tistim na vrhu pa dajejo jasno sporočilo, da ne morejo prevladati. Galtung tej fazi reče tudi pooblastitev (empowerment). Zadnji korak je *ponovno združevanje*, ločitev ne more in ne sme biti dolgoročni cilj. Dolgoročni cilj je lahko le horizontalna struktura,²² kjer obstaja spoštovanje človekovih pravic, ne represija, enakost in ne izkoriščanje, avtonomija namesto penetracije, integracija namesto segmentacije, solidarnost namesto fragmentacije in participacija namesto marginalizacije. Faza ločevanja je faza, v kateri gradimo pozitivne strukture od spodaj, faza združevanja pa nam služi za grajenje novih, vseobsegajočih in nenasilnih struktur.

5.3. RAZMERJE MED DIREKTNIM NASILJEM, STRUKTURNIM NASILJEM IN NASILJEM KULTURE

Študije nasilja se ukvarjajo z dvema problemoma: (1) uporabo nasilja in (2) legitimacijo uporabe nasilja. Direktno nasilje in strukturno nasilje lahko povežemo z dejansko uporabo nasilja, sta tip nasilja, ki ju uporabljamo za doseg nekaterih ciljev, nasilje kulture pa je tip nasilja, ki ga uporabljamo za legitimacijo uporabe direktnega in strukturnega nasilja. "S pojmom nasilje kulture razumemo tiste aspekte kulture, simbolne sfere našega obstoja, ki jo predstavljajo religija in ideologija, jezik in umetnost, empirična in formalna znanost, ki jih lahko uporabimo za upravičevanje ali legitimiranje direktnega in strukturnega nasilja... Gre za aspekte, delce kulture in ne

²² Vertikalna struktura pomeni strukturno nasilje, horizontalna struktura pa strukturni pozitivni mir.

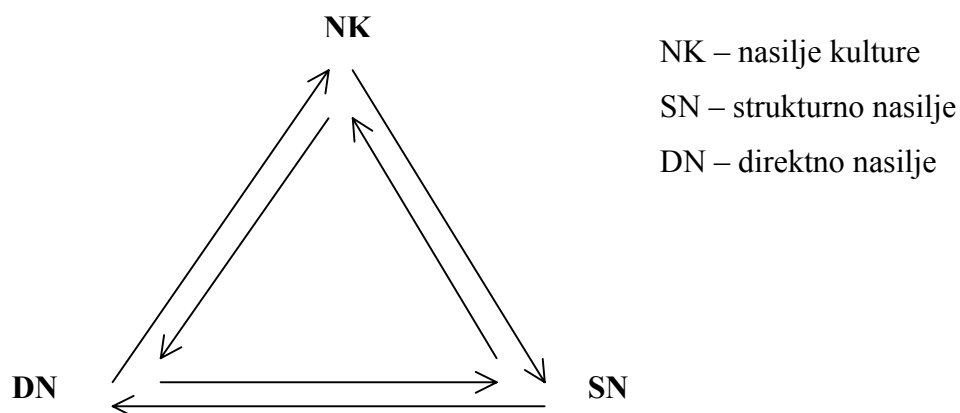
Tabela 6: Stanja strukturnega nasilja in stanja strukturnega miru

<i>Stanja strukturnega nasilja</i>	<i>Stanja strukturnega pozitivnega miru</i>
Politično strukturno nasilje – represija	Svoboda
Ekonomsko strukturno nasilje – eksploatacija	Enakost
Strukturna penetracija	Dialog
Strukturna segmentacija	Integracija
Strukturna fragmentacija	Solidarnost
Strukturna marginalizacija	Participacija
Horizontalno strukturno nasilje	Več beta struktur in manj alfa struktur

celotne kulture" (Galtung, 1996: 196). Preučevanja nasilja kulture osvetli na kakšen način sta dejanje direktnega in proces strukturnega nasilja legitimirana in s tem sprejeta v družbi. Temeljna razlika med tremi tipi nasilja je časovnega značaja, direktno nasilje je dogodek, strukturno nasilje je proces z vzponi in padci, nasilje kulture pa je stalnica, ostaja praktično nespremenjeno v daljših časovnih obdobjih, kar je glede na počasno transformacijo same kulture tudi razumljivo. Galtung (1996: 200) iz tega izpelje "razredno strukturo nasilja." Na dnu je miren tok (v času) nasilja kulture, razred iz katerega hranilne snovi črpata ostala tipa nasilja. Razred višje so "ritmi strukturnega nasilja" (Galtung, 1996: 200), sistem eksploatacije se krepi, slabi, preneha obstajati, spremljavo penetracije, segmentacije, fragmentacije in marginalizacije, ki preprečujejo grajenje zavesti in organiziranje deprivilegiranih proti eksploataciji in represiji. Na vrhu pa je razred direktnega nasilja s celotnim spektrom dejanj posameznikov proti drugim posameznikom in ostalim oblikam življenja ter naravi.

Vzročni tok nasilja poteka od nasilja kulture prek strukturnega nasilja do direktnega nasilja. Galtung temu reče trikotnik nasilja. Nasilje se lahko začne v kateremkoli kotu trikotnika in se z lahkoto prenaša v druga dva kota. Takšen triangularni sindrom nasilja ima svoje nasprotje, to je triangularni sistem miru, kjer kulturni mir vsebuje strukturni mir s simbiotičnimi, enakovrednimi razmerji med različnimi partnerji in direktni mir z dejanji sodelovanja, prijateljstva in ljubezni. Takšen trikotnik oz. sistem vseh treh tipov miru pa se bo obdržal le z delom v vseh treh kotih hkrati, sprememba v enem kotu ne vodi do avtomatične spremembe v drugih dveh kotih.

Slika 8: Trikotnik nasilja kulture, strukturnega nasilja in direktnega nasilja

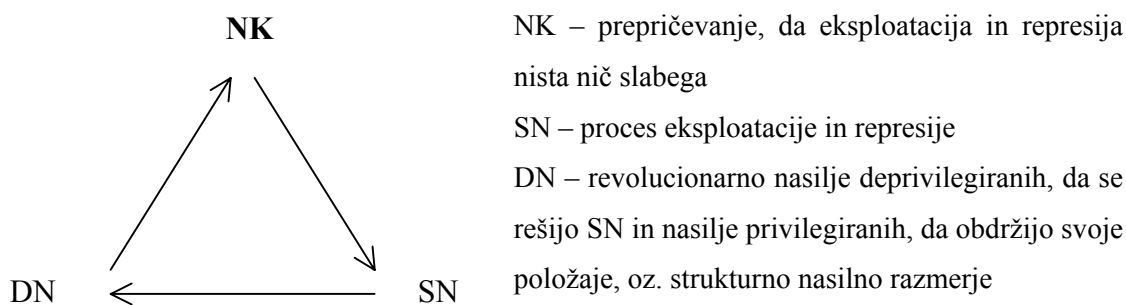

Vir: Galtung (1996: 200)

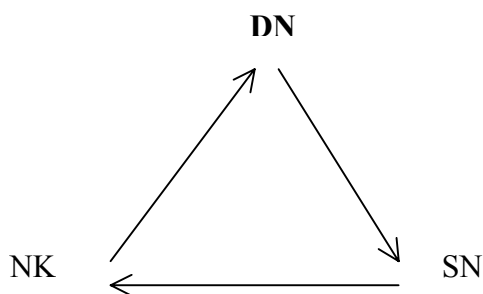
Takšen trikotnik nasilja se lahko začne z nasiljem kulture (Galtung, 1996: 200), kot prikazuje slika 9. Kultura ponavadi uči, da vidimo eksploatacijo in represijo kot nekaj normalnega in naravnega, celo da teh dveh oblik strukturnega nasilja ne zaznamo, kar je še posebej očitno pri eksploataciji. Nato lahko pride do izbruhov direktnega nasilja tistih, ki so spodaj, da se rešijo okovov strukturnega nasilja. Odgovor na nasilje podrejenih strani, na revolucionarno nasilje je nasilje tistih, ki so na vrhu. Ti si želijo, da bi stvari ostale nespremenjene. Oba tipa nasilja, torej direktno in strukturno nasilje povzročata primanjkljaj v stopnji zadovoljitve potreb. Če se to zgodi hitro in je intenzivnost strukturnega nasilja velika lahko govorimo o (kolektivni) travmi. Ena reakcija na takšno stanje je občutek nemoči, moralna kapitulacija, drugi odgovor je direktno nasilje. Privilegirani imajo raje prvo reakcijo, v njihovih očeh to pomeni upravljivost, kot pa drugo, ki pomeni težave, anarhijo in mogoče tudi njihov padec in zamenjavo. Oblika nasilja kulture je tudi tendenca elit, da obtožujejo žrtve strukturnega in direktnega nasilja, ki vržejo prvi kamen, kot agresorja.

Slika 9: Trikotnik nasilja NK – SN – DN

Trikotnik nasilja pa se lahko začne tudi z direktnim nasiljem (Slika 10). Takšen primer je po mnenju Galtunga (1996:200), suženjstvo. Sužnje so na poti iz Afrike v Evropo in ZDA množično ubijali, takšno obsežno direktno nasilje nekaj stoletij pa je zasejalo in utemeljilo obsežno strukturno nasilje, z belci na vrhu in črnci na dnu. Takšno stanje pa reproducira, legitimira nasilje kulture, v tem primeru rasizem. Čez čas se pozabi na direktno nasilje in suženjstvo, ostajata pa diskriminacija kot oblika strukturnega nasilja in predsodki kot nasilje kulture.

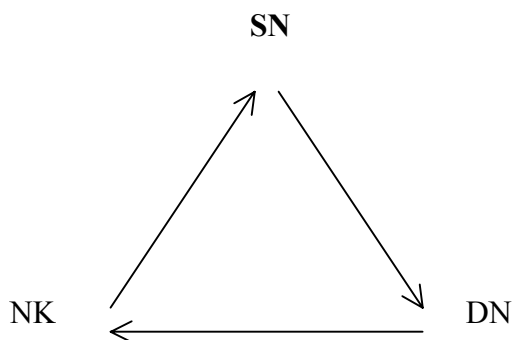
Slika 10: Trikotnik nasilja DN – SN – NK

DN – suženjstvo samo, ravnanje s sužnji
SN – sistem suženjstva, pozneje diskriminacija
NK – rasizem, pozneje predsodki

Krog nasilja pa se lahko začne tudi s strukturnim nasiljem (Slika 11). Po Galtungovem (1996: 200) mnenju sistem družbene diferenciacije prevzema značilnosti vertikalne strukture z neenakopravno izmenjavo. Takšno stanje poskušajo tisti, ki so na vrhu, ohranjati z dejanji direktnega nasilja in tudi z nasiljem kulture, ki takšno strukturo legitimira. Takšna razlaga je v bistvu generalizacija materialistične (strukturalne) marksistične teorije.

Slika 11: Trikotnik nasilja SN – DN – NK

SN – vertikalna struktura z neenakovredno izmenjavo
DN – dejanja, ki poskušajo ohraniti takšno stanje
NK – poskus upravičevanja struktur in dejanj

Galtung (1996: 200-201) se strinja, da v človeku obstaja potencial za direktno in strukturno nasilje, prav tako pa obstaja tudi potencial za direktni in strukturni mir. Najpomembnejši argument proti biološkemu determinizmu, ki postulira, da je nagon človeške narave po agresivnosti in dominaciji podoben nagonu po hrani in spolnosti, je visoka variabilnost v stopnjah agresivnosti in dominacije v različnih družbah. Ljudje iščejo hrano in seks v vsakršnih zunanjih pogojih, agresivnost in dominacija pa izkazujejo velika nihanja. Ta nihanja temeljijo na kontekstu situacije, ki seveda vključuje strukturne in kulturne pogoje. Nagon po agresivnosti in dominaciji je lahko prisoten, od zunanjih pogojev je odvisno, ali se bo razvil, in v kolikšni meri se bo razvil.

Naloga mirovnih študij je opredeliti te pogoje in jih poskušati spremeniti ali odstraniti; poznavanje pojmov strukture in kulture lahko veliko prispeva k temu.

Izpostavil bi še Galtungovo sistematizacijo mirovnih študij in študij konfliktov.

Tabela 7: Sistematizacija mirovnih študij in študij konfliktov: nekateri primeri področij²³ izobraževanja, preučevanja in akcije

<i>Direktno nasilje</i>	<i>Direktni (pozitivni) mir</i>
N: 'preživetje najmočnejšega'	N: vzajemna pomoč in sodelovanje
P: nasilje do Sebe, samomor	P: znotraj-, med-osebna rast
D: nasilje izven meja družbe	D: nenasilna osvoboditev
S: geografija vojne; genocid	S: mirovna gibanja; alternativna obramba
K: kulturocid	K: kulturna osvoboditev
Č: preteklost in prihodnost nasilja, vojne	Č: preteklost in prihodnost miru
<i>Strukturno nasilje</i>	<i>Strukturni (pozitivni) mir</i>
N: ekocid	N: ne-homocentrični ekološki mir
P: psihopatologije	P: znotraj-, med-osebni mir
D: patriarhija, rasizem, razredna struktura	D: razvoj, enakost, pravičnost
S: imperializem, trgovina	S: mirovne regije; globalno upravljanje – OZN
K: kulturni imperializem	K: kulturna koeksistenca
Č: preteklost in prihodnost eksploatacije in represije	Č: trajnost zgornjih postavk
<i>Nasilje kulture</i>	<i>Kulturni (pozitivni) mir</i>
Religija: transcendenčna	Religija: združujoča
Pravo: demokracija, človekove pravice	Pravo: demokracija, človekove pravice
Ideologija: univerzalistična, singularistična	Ideologija: partikularistična, pluralistična
Jezik: seksističen, rasističen	Jezik: humanistični
Umetnost: patriotizem, patriarhija	Umetnost: humanistična
Znanost I: zahodna logika?	Znanost I: daoizem? budizem?
Znanost II: uničenje življenja	Znanost II: razvoj življenja
Kozmologija: zahodna I? judovska? japonska?	Kozmologija: zahodna II? indijska? budistična?
Šola: militarizacija	Šola: vzgoja za mir
Univerza: militarizacija	Univerza: mirovne študije in raziskovanje miru
Mediji: vojno poročevalstvo	Mediji: poročanje o miru

Vir: Galtung (1996: 33)

²³ N – narava; P – posameznik; D – družba; S – svet; K – kultura; Č – čas

Že prej smo dejali, da se nasilje lahko začne v kateremkoli kotu trikotnika nasilja, in se nato prenaša v druge kote. Če je nasilna struktura institucionalizirana in nasilna kultura internalizirana, potem tudi direktno nasilje teži k temu, da postane institucionalizirano.²⁴

Končni cilj pa je vsekakor kultura miru in nenasilja. Boulding (1999: 654) o kulturi miru pravi, da to ni zgolj odsotnost vojne, ampak trajni proces nenasilnega reševanja konfliktov in ustvarjanja institucij, ki zadovoljujejo potrebe vseh članov. Projekt organizacije UNESCO iz leta 1995 z naslovom Kultura miru je zgrajen na šestih komponentah: (1) moč je redefinirana, razumeti jo moramo v smislu aktivnega nenasilja, in ne v smislu nasilja; (2) ljudje morajo biti mobilizirani ne z namenom premagati sovražnika, ampak z namenom graditve razumevanja, tolerance in solidarnosti; (3) hierarhično, vertikalno avtoriteto, ki jo označuje kultura nasilja in vojne, mora zamenjati kultura miru z demokratičnim procesom, v katerem ljudje sodelujejo v procesu odločanja, ki vpliva na njihova življenja; (4) tajnost in nadzor informacij s strani tistih, ki imajo moč, mora zamenjati prosti pretok in delitev informacij med vsemi vključenimi; (5) dominacija moške kulture nasilja in vojne mora biti zamenjana s kulturo, ki temelji na delitvi moči med ženskami in moškimi; (6) eksploatacijo, ki je del kulture nasilja in vojne, mora zamenjati sodelovanje in trajnostni razvoj za vse.

Da bi dosegli ta cilj, pa je potrebna, ne le kultura miru, ampak tudi struktura miru. Do tega pa je potrebno priti po mirni poti, z Gandhijevimi besedami to pomeni: "Poti do miru ni, mir je ta pot".

---

²⁴ Za pojem strukturno nasilje se uporablja tudi izraz institucionalno nasilje. Galtung pa razlikuje strukturno nasilje družbenih struktur, institucionalno nasilje represivnih organov in institucionalizirano nasilje, najboljše zajeto v reku "oko za oko, zob za zob".

6. SKLEP

Strukturno nasilje je vsekakor problem sodobnega sveta. Na eni strani preobilje, spoštovanje človekovih pravic, svoboda, enakost, na drugi strani niso zadovoljeni niti osnovni pogoji za obstoj človeka, kaj šele za človeka vredno življenje. Sociološki pristop k nasilju, ki ga v svojih delih uporablja Galtung, kot izhodišče uporablja trditev, da je nasilje vse tisto, kar ovira človekovo samorealizacijo. Galtung se osredotoča na človeška bitja, na posledice nasilja, ki so vidne na posameznem človeku, strukturno nasilje je nasilje, saj ovira zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb. Iz koncepta strukturnega nasilja lahko izluščimo nekaj temeljnih ugotovitev. Prva je ta, da je strukturno nasilje tista vrsta nasilja v Galtungovi teoriji, ki povzroča daleč največ škode, v primerjavi z direktnim nasiljem in nasiljem kulture. Druga ugotovitev je, da v političnih elitah po vsem svetu obstaja tendenca osredotočenja na direktno nasilje, medtem ko je problem strukturnega nasilja enostavno spregledan. Ta osredotočenost pa pomeni, da te politične elite formulirajo zgolj strategije doseganja negativnega miru. Alfa strukture²⁵ modernih družb zagotavljajo gojišče za nastanek direktnega nasilja. In četrtič, represivni odgovor na nasilje je neustrezen in celo kontraproduktiven, saj v končni fazi zgolj krepi avtoritarne in amoralne alfa strukture.

Prvo hipotezo, to je da razširjen koncept nasilja, ki vključuje tudi strukturno nasilje, pomeni odmik od prejšnjega stanja v temah preučevanja, lahko potrdimo. Strukturno nasilje razširja razumevanje nasilja, če ga primerjamo z direktnim nasiljem lahko ugotovimo, da ne gre zgolj za golo razširjanje direktnega nasilja, zaznamo lahko določen preskok v tistem delu teorije, ki se dotika samih izvajalcev nasilja. Direktno nasilje je dejanje, storilca lahko identificiramo, strukturno nasilje pa je proces, trdimo lahko, da je strukturno nasilje značilnost določenega sistema. Je stanje v določenem sistemu. Sistem, katerega določujoča značilnost je prisotnost strukturnega nasilja, pri tem mislimo na obsežno strukturno nasilje, je sistem, ki ga je nujno potrebno spremeniti. V Galtungovih (1996) štirih korakih razrešitve strukturnega konflikta, v katerem po definiciji obstaja strukturno nasilje, lahko v zadnjih dveh fazah, to je ločevanju in ponovnem združevanju, govorimo o obstoju oz. prenehanju obstoja enega

---

²⁵ Galtung (1996) razlikuje dve obliki družbene strukture: alfa strukture so strukture moderne industrializirane družbe, zbirokratizirane korporacije in velike, anonimne entitete. Takšne strukture odtujujejo, in ne zblížujejo ljudi. Beta strukture so strukture, ki delujejo na veliko manjših razdaljah, te strukture svoje člane združujejo.

sistema in nastanku drugega sistema. Dvom v obstoj sistema torej obstaja. Še več, obstaja tudi vprašanje obstoja oz. neobstoja strukturno nasilnega sistema. Države so vsekakor še vedno primaren subjekt mednarodnih odnosov, po drugi strani pa zelo velik vpliv pridobivajo nekatere vladne in nevladne organizacije, ki so lahko bolj ali manj povezane. Transnacionalne korporacije, vojaško-industrijski kompleks sta le dva od subjektov, ki imata precej vpliva na dogajanje v mednarodni skupnosti.

Tudi drugo hipotezo, to je vrednotno implicitnost koncepta strukturnega nasilja in s tem povezano zainteresiranost tistih ved, ki se ponavadi ne ukvarjajo s vprašanji nasilja in miru lahko potrdimo. Pozitivni mir je vrednotno opredeljen koncept, tudi znanost mirovnih študij predvideva implicitno vrednotno orientiranost same znanosti. Barash o mirovnih študijah meni:

"Področje se razlikuje od ostalih družboslovnih znanosti v tem, da je vrednotno orientirano, takšno celo želi biti. Zato se ne mislim opravičevati za lastno stališče, ki je anti-jedrsko, anti-avtoritarno, anti-establišmentu, za okolje, za človekove pravice, za družbeno pravičnost, za mir in levičarsko. Obenem pa verjamem da so resni emocionalni in politični naporji najbolj učinkoviti, če jih gradimo na trdnem intelektualnem temelju, ki vsebuje tudi poskus razumeti vse strani kompleksnih debat" (Sponsel, 1994: 4).

Po mnenju Sponselove (1994: 4) se s takim stališčem ni nujno strinjati, Barashu pa je vseeno treba izreči priznanje za tako jasno in eksplicitno pozicijo. Takšna opredeljenost je verjetno tipična za mirovne študije, ni pa tudi univerzalna.

Kakšen je lahko prispevek drugih znanosti netipičnih za področje mirovnih študij. Sam Galtung (1975) trdi, da je za razumevanje strukturnega nasilja nujno poznavanje znanosti o družbeni strukturi in stratifikaciji. Kar je pravzaprav z vidika analize Galtungove teorije nasilja jasno, saj gre za t.i. sociološko teorijo nasilja. V tem smislu se zdi, da ostale znanstvene discipline morajo sodelovati v razpravi o pojavu nasilja. Zahteva mnogih raziskovalcev miru, to je po interdisciplinarnosti in tudi multidisciplinarnosti mirovnih študij, se zdi z vidika holističnega razumevanja nasilja, ne le primerna in zaželjena, ampak skorajda nujna. Galtung (1996) pozneje celo zahteva, da je za njegovo triadno teorijo nasilja, kjer primat sicer pripada nasilju kulture, nujno razumevanje konceptov kulture in strukture. Zaradi holističnega razumevanja pojma nasilja, z vsemi manifestacijami, bodisi da gre za direktno nasilje, bodisi za strukturno nasilje ali za nasilje kulture, je pravzaprav nujno, da znanosti, ki do sedaj

niso prispevale svojega deleža, to storijo v prihodnosti. Pri tem izhajamo iz ideje, ki smo jo enkrat že zapisali, to je, da je za omejevanje nastanka takšnih pogojev, v katerih lahko pride do nasilja, ali celo ustvarjanje pogojev v katerih do nasilja sploh ne bi prišlo, nujno dobro poznavanje pojma nasilja. Pri tem mislimo na izvore nasilja, na pojavne oblike, skratka na vse značilnosti, ki nasilje kot koncept opredeljujejo. Galtung v bistvu sam priznava, če ne kar zahteva, da se v preučevanje koncepta strukturnega nasilja vključi čimveč različnih znanosti, ki vse lahko prispevajo svoj delež k razumevanju strukturnega nasilja in, na koncu, tudi rešitvi tega problema. Po mnenju Mass Weigertove (1999: 437) je strukturno nasilje eno izmed treh vrst nasilja, s katerimi se je potrebno ukvarjati, če želimo bolje dojeti družbeno stvarnost in če smo zavezani k zmanjševanju nasilja na vseh ravneh človekovega obstoja.

Kljub takšnemu širokemu pojmovanju, ali pa prav zaradi tega, vsi znanstveniki s področja raziskovanja miru niso sprejeli koncepta strukturnega nasilja. Mass Weigertova (1999: 437-438) identificira štiri razloge za to. Kot prvo omenja mnenje nekaterih, da koncepta ni možno ustrezno operacionalizirati. Vsaj tri dokaze lahko ponudimo da je koncept možno operacionalizirati. Že Galtung je v sodelovanju s Höivikom leta 1971 skušal direktno in strukturno nasilje primerjati, oz. postaviti na skupno izhodišče. Iskala sta enoto s katero bi lahko merila tako direktno kot tudi strukturno nasilje. Direktno nasilje merimo s številom smrti, za strukturno nasilje pa bi lahko uporabili število izogibnih smrti povzročenih zaradi koncentracije zdravstvenih virov v zgornjih razredih. Kot primernejšo enoto pa Galtung in Höivik (1975: 135) predlagata "*število izgubljenih let* (op. J.G. in T.H), ki ga uporabljamo za merjenje tako direktnega kot tudi strukturnega nasilja". Naslednja sta koncept strukturnega nasilja operacionalizirala Alcock in Kohler (1979). Omenimo pa lahko tudi Indeks nacionalnega nasilja, ki so ga pod vodstvom Wollmana razvili na Manchester College Peace Studies Institute. Ta indeks meri stopnjo nasilja v ZDA, zanimivo pa je da se v njem pojavlja tudi strukturno nasilje. V tej analizi²⁶ je strukturno nasilje del družbenega nasilja, kot podtipi strukturnega nasilja pa se pojavljajo: družbena brezbržnost, stopnja umrljivosti novorojenčkov/pričakovana življenjska doba, zločini iz sovraštva, zaposlitvena diskriminacija, neenakost v revščini, članstvo v tolpah. Analiza oz. spremenljivke so seveda prirejene za ZDA, kljub temu pa so nekatere ugotovitve in

---

²⁶ Dostopna je na naslednjem naslovu:

www.manchester.edu/Academic/Programs/Departments/Peace_Studies/VI/index.htm (20. 4. 2002)

tehnične rešitve te analize primerne za raziskovanje pojava nasilja v katerikoli državi. Drugi razlog da nekateri niso sprejeli koncepta je sama vrednotna orientiranost koncepta, kar pomeni da si s konceptom ne moremo pomagati v procesu grajenja teorije. Že prej smo ugotovili da vsi znanstveniki ne pripadajo paradigmi vrednotno nevtralne znanosti. Objektivnost določenega znanstvenega dela pa se tudi z uporabo koncepta strukturnega nasilja ne bi smela zmanjšati le zaradi tega, ker koncept implicira vrednote. Tretjo kritiko koncepta povezujemo z delom Kennetha Bouldinga (1977). Po njegovem mnenju je koncept zgolj metafora in ne model. Boulding trdi, da se je Galtung ukvarjal zgolj s posledicami strukturnega nasilja, pri tem pa bi naj pozabil na pravi problem, to je problem struktur, ki pripeljejo do nasilja. Četrta kritika koncepta pa meni, da je koncept nesmiselno uporabljati zaradi tega, ker ne predstavlja nekaj bistveno novega, nekaj kar ne bi našli že v osnovni teoriji stratifikacije.

Kljub temu, da je žrtev strukturnega nasilja veliko več kot žrtev direktnega nasilja, pa v mednarodni skupnosti in nacionalnih državah večji poudarek dajemo direktnemu nasilju. Galtung meni da zato, ker se direktno nasilje kaže, vidi. Na globalni ravni je strukturno nasilje neopaženo predvsem zaradi tega, ker takšno stanje koristi razvitim državam, Severu, Centru. Nerazvite države oz. Periferija pa je prešibka, da bi lahko karkoli storila proti temu. Problem strukturnega nasilja vsekakor obstaja, četudi je direktno nasilje v središču preučevanja. Na mednarodni ravni je problem nezaznavanja strukturnega nasilja drugačen. Nobena država si ne želi, da bi v mednarodni skupnosti pridobila status nasilne, neenakopravne države, zato raje takšne težave zadrži zase, in jih poskuša (ne)reševati znotraj nacionalnih meja. Za nacionalno raven analize strukturnega nasilja lahko potegnemo analogijo z globalno ravni, torej da so na eni strani močni, na drugi pa šibki. Močni so za šibke premočni, oz. šibki so prešibki, da bi lahko dosegli učinkovito stopnjo artikulacije in ponudili alternativni model razvoja. Koncept pozitivnega miru se je prvič pojavil v delu Wrighta (1942), koncept je izpopolnil Galtung dve desetletji pozneje. Kakšna je vloga mednarodnega prava v zadrževanju in izničenju strukturnega nasilja. Cassese (1991: 263) trdi, "da se novo pravo (po Drugi svetovni vojni – po. A.K.) le malo ukvarja s pojavom strukturnega nasilja". V Ustanovni listini Organizacije združenih narodov lahko omembe strukturnega nasilja vidimo v preambuli (socialni napredek in boljši življenjski pogoji, spoštovanje človekovih pravic, enakopravnost spolov), v členu 1, kjer so naštetih cilji Združenih narodov (reševanje mednarodnih ekonomskih, socialnih in kulturnih problemov; spoštovanje človekovih pravic ne glede na vero, raso), v členu 2, ki govori o

načelih delovanja (vzdržati se je potrebno grožnje ali uporabe sile v urejanju sporov), člena 55 in 56 iz poglavja o mednarodnem ekonomskem in socialnem sodelovanju (ustvariti pogoje za stabilnost blaginjo, ki sta potrebni za prijateljske odnose med narodi ter sodelovanje v prizadevanjih za doseganje teh ciljev), ter v členu 73, ki govori o razvoju in političnem osamosvajanju odvisnih teritorijev. Cassese (1991: 274) zaključuje da mednarodno pravo, ki je nastalo po Drugi svetovni vojni ni "ne zadostno odgovorilo na strukturno nasilje, niti ni učinkovito zadrževalo direktnega nasilja".

Za obdobje Hladne vojne in čas po njej je značilna izrazita geografsko neenakomerna razporeditev nasilja. Moderni kapitalistični sistem temelji na razrednih razmerjih, v skladu z marksistično teorijo pa sprejemamo tudi domnevo, da je kapitalizem v bistvu nestabilen sistem, v sebi namreč nosi material za lastno uničenje. Poleg tega pa je tudi proces razvoja neenakomerno razporejen, nekateri teoretiki, tudi Galtung so to delitev poimenovali kot razmerje med Centrom in Periferijo. Direktno in strukturno nasilje sta koncentrirana v Periferiji. Vzrok tem prostorskim variacijam nasilja pa niso zgolj vplivi okolja, ampak "so produkt družbeno-politične strukture sveta, ki izkorišča to okolje" (Johnston, O'Loughlin in Taylor, 1987: 255).

Diplomsko delo je predvsem teoretično in tudi vrednotno opredeljeno delo. Nasloniti se na empirično realnost in jo opisovati ne zadošča. Obstoječo realnost želimo v procesu boja za mir izboljšati. Poznavanje teorije je torej nujno, vendar pa to poznavanje ni cilj, "cilj je zmanjšati nasilje in izboljšati mir. Vendar pa za natančnost diagnoze in prognoze ter ustreznost terapije potrebujemo široko in globoko teorijo" (Galtung, 1996: 265). Želeli spremeniti realnost, pomeni vedeti kaj želimo spremeniti, kako želimo spremeniti, kaj se bo zgodilo po spremembi, kakšno bo stanje. Galtung (1996: 267) trdi, da je tista sposobnost, ki nam lahko pomaga preseči (grdo) realnost, domišljija, z domišljijo si pomagamo ustvariti idejo nove (boljše) realnosti. V procesu ustvarjanja miru pa ne smemo pozabiti na še eno značilnost tega boja, to je "vztrajnost" (Galtung, 1996: 274).

Zaključil bi z mislijo Virginie Woolf, ki je zapisala naslednje: "Kot ženska nimam države. Kot ženska nočem države. Kot ženski je moja država cel svet".

7. SEZNAM VIROV

7.1. MONOGRAFIJE IN ZBORNIKI

Benko, Vladimir (1997): *Zgodovina mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Benko, Vladimir (2000): *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče

Bondurant, Joan Valerie (1988): *Conquest of Violence: the Gandhian philosophy of conflict*. Princeton: Princeton University Press.

Boserup, Andres in Andrew Mack (1974): *War without weapons: non-violence in national defence*. London: Francis Pinter.

Bučar, Bojko, Zlatko Šabič in Milan Brglez (2001): *Navodila za pisanje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Elias, Robert in Jennifer Turpin, ur. (1994): *Rethinking peace*. Boulder in London: Lynne Rienner.

Galtung, Johan (1975): *Peace: research, education, action*. Copenhagen: Christian Ejlertsen.

Galtung, Johan (1977): *Methodology and Ideology: Theory and Methods of Social Research*. Copenhagen: Christian Ejlertsen.

Galtung, Johan (1980): *Peace and world structure*. Copenhagen: Christian Ejlertsen.

Galtung, Johan (1996): *Peace by peaceful means: peace and conflict, development and civilization*. London, Thousand Oakes in New Delhi: Sage; Oslo: International Peace Institute.

Galtung, Johan, Carl G. Jacobsen in Kai Frithjof Brand-Jacobsen (2002): *Searching for Peace: The Road to Transcend*. London in Sterling: Pluto Press

Held, David (1991): *Political Theory Today*. Stanford: Stanford University Press

Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict*. San Diego: Academic Press.

Laszlo, Ervin in Jong Youl Yoo (1986): *World Encyclopedia of Peace*. Oxford, Velika Britanija: Pergamon.

Lopez, George A., ur. (1989): *Peace studies: past and future*. London: Sage.

Lukes, Steven, ur. (1986): *Power*. Oxford: Basil Blackwell.

Milić, Vojin (1978): *Sociološki metod*, 2. revidirana izdaja. Beograd: Nolit.

Nagler, Michael (2001): *Is There No Other Way? The Search for a Nonviolent Future*. Berkeley: Berkeley Hills Books.

Radcliffe-Brown, Alfred Reginald (1994): *Struktura in funkcija v primitivni družbi*. Ljubljana: Škuc, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Sponsel, Leslie E. in Thomas Gregor ur. (1994): *The Anthropology of Peace and Nonviolence*. Boulder in London: Lynne Rienner.

Vayrynen, Raimo, Dieter Senghaas in Christian Schmidt ur. (1987): *The Quest For Peace: Transcending Collective Violence and War among Societies, Cultures and States*. London: Sage.

Viotti, Paul R. in Mark V. Kauppi (1997): *International relations and world politics: security, economy, identity*. New Jersey: Prentice Hall.

Wehr, Paul, Heidi Burgess in Guy Burgess, ur. (1994): *Justice without violence*. Boulder in London: Lynne Rienner.

7.2. POGLAVJA IZ ZBORNIKOV, ENCIKLOPEDIJ IN ZNANSTVENIH IN STROKOVNIH REVIJ

Arendt, Hannah (1969): Communicative Power. V Lukes, Steven, ur. (1986): *Power*, 60-74. Oxford: Basil Blackwell.

Bell, Nancy (1999): Power, Alternative Theories of. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict*, Vol. 3, 99-105. San Diego: Academic Press.

Bond, Doug (1994): Nonviolent Direct Action and the Diffusion of Power. V Wehr, Paul, Heidi Burgess in Guy Burgess, ur. (1994): *Justice without violence*, 59-80. Boulder in London: Lynne Rienner.

Boulding, Kenneth E. (1994): Peace, Justice, and the Faces of Power. V Wehr, Paul, Heidi Burgess in Guy Burgess, ur. (1994): *Justice without violence*, 45-58. Boulder in London: Lynne Rienner.

Boulding, Elise (1999): Peace Culture. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict*, 653-667. San Diego: Academic Press.

Burgess, Guy in Heidi Burgess (1994): *Justice Without Violence: Theoretical Foundations*. V Wehr, Paul, Heidi Burgess in Guy Burgess, ur. (1994): *Justice without violence*, 7-36. Boulder in London: Lynne Rienner.

Cassese, Antonio (1991): *Violence, War and the Rule of Law in the International Community*. V Held, David (1991): *Political Theory Today*, 255-275. Stanford: Stanford University Press

Elias, Robert in Jennifer Turpin (1994): Introduction. V Elias, Robert in Jennifer Turpin, ur. (1994): *Rethinking peace*, 1-12. Boulder in London: Lynne Rienner.

Elias, Robert (1999): *Violence as Solution, Culture of*. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict, Vol. 3*, 659-673. San Diego: Academic Press.

Fry, Douglas P. (1999): *Aggression and Altruism*. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict*, 17-33. San Diego: Academic Press.

Groff, Linda in Paul Smoker (1999): *Religion and Peace, Inner – Outer Dimensions of*. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict, Vol. 3*, 217-228. San Diego: Academic Press.

Habermas, Jürgen (1977): *Hannah Arendt's Communications Concept Of Power*. V Lukes, Steven, ur. (1986): *Power*, 75-93. Oxford: Basil Blackwell.

Haugaard, Mark (1999): *Power, Social and Political Theories of*. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict, Vol. 3*, 107-121. San Diego: Academic Press.

Johnston, R. J., John V. O'Loughlin in Peter J. Taylor (1987): *The Geography of Violence and Premature Death: A World Systems Approach*. V Vayrynen, Raimo, Dieter Senghaas in Christian Schmidt ur. (1987): *The Quest For Peace: Transcending Collective Violence and War among Societies, Cultures and States*, 241-259. London: Sage.

Kazak, Amin A. (1994): *Belief systems and justice without violence in the Middle East*. V Wehr, Paul, Heidi Burgess in Guy Burgess, ur. (1994): *Justice without violence*, 217-232. Boulder in London: Lynne Rienner

Mass Weigert, Kathleen (1989): *Peace Studies as Education for Nonviolent Social Change*. V Lopez, George A., ur. (1989): *Peace studies: past and future*, 37-47. London: Sage.

Mass Weigert, Kathleen (1999): Structural Violence. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict*, 431-440. San Diego: Academic Press.

Mathiot Moen, Elizabeth (1994): Attaining justice through development organizations in India. V Wehr, Paul, Heidi Burgess in Guy Burgess, ur. (1994): *Justice without violence*, 233-256. Boulder in London: Lynne Rienner

Montagu, Ashley (1994): Foreword. V Sponsel, Leslie E. in Thomas Gregor ur. (1994): *The Anthropology of Peace and Nonviolence*, ix-xiv. Boulder in London: Lynne Rienner.

Rennie Forcey, Linda (1999) Feminist and Peace Perspectives on Women. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict, Vol. 2*, 13-20. San Diego: Academic Press.

Sponsel, Leslie E. (1994): The Mutual Relevance of Anthropology and Peace Studies. V Sponsel, Leslie E. in Thomas Gregor ur. (1994): *The Anthropology of Peace and Nonviolence*, 1-36. Boulder in London: Lynne Rienner.

Stephenson, Carolyn M. (1999): Peace Studies, Overview. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict, vol. 2*, 809-819. San Diego: Academic Press.

Teixeria, Bryan (1999): Nonviolence Theory and Practice. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict, Vol.2*, 555-565. San Diego: Academic Press.

Toh, Swee-Hin in Virginia Floresca-Cavagas (1999): Institutionalization of Nonviolence. V Kurtz, Lester in Jennifer Turpin, ur. (1999): *Encyclopedia of violence, peace and conflict, Vol. 1*, 211-222. San Diego: Academic Press.

Webb, Keith (1986): Structural violence and the definition of conflict. V Laszlo, Ervin in Jong Youl Yoo (1986): *World encyclopedia of peace*, 431-434. Oxford, Velika Britanija: Pergamon.

Weber, Max (1978): Domination by Economic Power and by Authority. V Lukes, Steven, ur. (1986): *Power*, 28-37. Oxford: Basil Blackwell.

Weber, Thomas (1999): Gandhi, Deep Ecology, Peace Research and Buddhist Economics. *Journal of Peace Research* 36 (3), 349-361.

7.3. ČASOPISNI VIRI

Antič, Igor (2002): Svet v taktu gorjače. *Delo – Sobotna priloga*, 23. 03.: 12-13.

Burja, Alenka (2002): Neusmiljeni stroj ekonomije in laži. *Delo – Sobotna priloga*, 27. 07.: 20-21.

Gogala, Viljem (2001): Če želimo preživeti, moramo biti moralni do drugih. *Delo – Sobotna priloga*, 29. 12.: 18-20.

Hočevar, Tone (2002): Ena sama lakota, eno samo protislovje. *Delo – Sobotna priloga*, 15. 06.: 22.

Plut, Dušan (2003): Revščina in izčrpavanje okolja. *Delo – Sobotna priloga*, 11. 01.: 16-17.

Soban, Branko (2003): Busheva hierarhija: Bog, ZDA, daleč zadaj Združeni narodi. *Delo – Sobotna priloga*, 22. 03.: 15.

Soban, Branko (2003): Se bo Evropa samovšečno zaprla v svojo lupino. *Delo*, 10. 05.: 4.

7.4. MEDMREŽJE

Anderson, Erik (2000): *Power and Change*.

<http://hem.passagen.se/kafkan/uppsatser/powerandchange.pdf> (08. 02. 2003)

Brock-Utne, Birgit (2000): *An Analysis of Peace and Development Studies as well as Peace Education from a Feminist Perspective*.

<http://www.copri.dk/copri/ipra/Conf-papers/Brock-Utne.doc> (20. 02. 2002)

d'Heurle, Adma (1998): *Language and The Culture of Peace*.

<http://acorn.sbu.edu/Fall98/Language%20and%20the%20Culture%20of%20Peace.pdf>
(08. 03. 2002)

de Rivera, Joseph (2000): *Aggression, Violence, Evil and Peace*.

<http://www.clarku.edu/faculty/derivera/aggression.pdf> (05. 02. 2003)

Francis, Diana (2001): *Culture, Power Asymmetries and Gender in Conflict Transformation*.

<http://www.berghof-center.org/handbook/francis/final.pdf> (14. 02. 2003)

Galtung, Johan (1994): *Religions, Hard and Soft*.

<http://www.crosscurrents.org/galtung.htm> (13. 03. 2003)

Galtung, Johan (1995): *Peace and Conflict in the Age of the Cholera: Ten Pointers to the Future of Peace Studies*.

<http://www.tcnj.edu/~psm/pcs/manuscripts/pcs0007m.html> (12. 02. 2002)

Galtung, Johan (1997): *"Health as a bridge for peace" in the context of humanitarian action in complex emergency situations*.

<http://www.humanities.mcmaster.ca/peace-health/galt97.pdf> (08. 03. 2002)

Galtung, Johan (2000): *Local authorities as peace factors/actors/workers*.

<http://csf.colorado.edu/jwsr/archive/vol6/number3/pdf/jwsr-v6n3-galtung.pdf> (02. 11. 2001)

Jackson, Stephen (2001): *The Challenges and Contradictions of Development and Conflict*.

http://www.incore.ulst.ac.uk/cds/themes/SJ_Paper.pdf (24. 02. 2002).

Kent, George (2000): *Structural Violence Against Children*.

<http://www.crin.org/docs/resources/treaties/crc.25/kent.pdf> (30. 05. 2002)

King, Martin Luther (1963): *Letter From Birmingham Jail*.

http://www.stanford.edu/group/King/popular_requests/frequentdocs/birmingham.pdf (31. 03. 2002)

Lind, Jeremy (2001): *Ecological Sources of Conflicts in Sub-Saharan Africa*.

<http://www.acts.or.ke/Eco%20Policy%20Brief3.pdf> (15. 03. 2002)

Møller, Bjørn (2000): *The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contraction*.

<http://www.copri.dk/copri/researchers/moeller/SECURITY.doc> (11. 02. 2003)

Møller, Bjørn (2001): *Topical Issues in Nordic Peace Research*.

<http://www.copri.dk/copri/researchers/moeller/OF2001-eng.doc> (11. 02. 2003)

Morales, Ximena V. (2000): *Towards a Positive Concept Of Peace*.

<http://www.copri.dk/copri/ipra/Conf-papers/Morales.doc> (20. 02. 2002)

Murphy, Craig N. (2001): *Political Consequences of the New Inequality*.

http://www.blackwellpublishers.co.uk/images/Journal_Samples/ISQU0020-8833~45~3~204%5C204.pdf (01. 06. 2002)

Selassie, Bereket (2001): *Peace, conflict and development*.

<http://www.worldsummit2002.org/texts/BereketSelassie.pdf> (08. 03. 2002)

Smoker, Paul in Linda Groff (1996): *Creating Global-Local Cultures of Peace*.

<http://www.gmu.edu/academic/pcs/smoker.htm> (12. 02. 2002)

UNDP (1997): *Human Development Report 1997*. New York in Oxford: Oxford University Press.

<http://www.undp.org/rbap/NHDR/ChinaHDR.PDF> (13. 02. 2002)

UNDP (1999): *Human Development Report 1999*. New York in Oxford: Oxford University Press.

http://hdr.undp.org/reports/global/1999/en/pdf/hdr_1999_full.pdf (14. 02. 2003)

UNDP (2001): *Human Development Report 2001*. New York in Oxford: Oxford University Press.

<http://hdr.undp.org/reports/global/2001/en/pdf/completenew.pdf> (01. 03. 2002)

UNDP (2002): *Human Development Report 2002*. New York in Oxford: Oxford University Press.

<http://hdr.undp.org/reports/global/2002/en/pdf/complete.pdf> (13. 02. 2003)

Van Gramberg, Bernardine (2000): *Mediation, Structural Violence and Industrial Relations*.

<http://www.business.vu.edu.au/MgtContent/Working%20Paper.pdfs/workingpaperbernardine.pdf> (05. 02. 2003)

Wallensteen, Peter (2001): *The Growing Peace Research Agenda*.

http://www.nd.edu/~krocinst/ocpapers/op_21_4.PDF (27. 02. 2002)

Welty, Gordon (1990): *Peace, Justice, and Structural Violence: A Critique of Galtung*.

http://www.wright.edu/~gordon.welty/Galtung_90.pdf (25. 02. 2002)

7.5. DOKUMENTI

Austrian Commission for UNESCO in European University Center for Peace Studies (1995): *Declaration of Schlaining against Racism, Violence, and Discrimination*.

<http://www.aspr.ac.at/unesco/declarat.pdf> (08. 03. 2002)

UNESCO (1986): *The Seville Statement*.

<http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/seville.pdf> (14. 10. 2001)

UNESCO (1989): *Yamoussoukro Declaration on Peace in the Minds of Men*.

<http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/yamouss.pdf> (15. 10. 2001)